

Mari Juvani

**TUOMIOISTUINSOVITTELUN JA ASiantuntija-AVUSTEISEN LAPSIASIAIN-
SOVITTELUN TULOKSELLISUUS**

Espoon käräjäoikeus

TUOMIOISTUINSOVITTELUN JA ASiantuntija-AVUSTEISEN LAPSIASIAIN- SOVITTELUN TULOKSELLISUUS

Espoon käräjäoikeus

Mari Juvani
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto.

Tekijä: Mari Juvani

Opinnäytetyön nimi: Tuomioistuinsovittelun ja asiantuntija-avusteisen lapsiasiansovittelun tuloksellisuus

Työn ohjaaja: Katja Sankala / Lea Isopoussu-Koponen

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2015

Sivumäärä: 45 + 5

Opinnäytetyön aiheena on tutkia tuomioistuinsovittelun tuloksellisuutta Espoon kärjäoikeudessa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitä tuomioistuinsovittelu tarkoittaa ja mitä sovittelun kohteena olleille asioille on tapahtunut sovittelun päätyttyä. Tutkimus rajattiin koskemaan vuosien 2011 - 2013 aikana tuomioistuinsovittelussa olleita riita-asioita sekä asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa olleita lapsia koskevia hakemusasioita. Tutkimuksessa keskityttiin erityisesti asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun tuloksiin. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Espoon kärjäoikeus.

Opinnäytetyö on tilastollinen tutkimus. Tutkimusmenetelmänä on myös lainoppi. Keskeisiä lähteitä ovat oikeudenkäymiskaari, laki riita-asioden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa, oikeusministeriön mietinnöt ja lausunnot, hallituksen esitykset sekä oikeuskirjallisuus. Tutkimusosion lähteenä ovat Espoon kärjäoikeuden tilastot ja diaaritiedot sekä Espoon sosiaali- ja terveystoimen perheasioiden yksikön järjestelmätiedot.

Tuomioistuinsovittelu on vapaaehtoinen menettely, jossa riidan osapuolet pyrkivät sovittelutuomarin johdolla löytämään heitä tyydyttävän ratkaisun konfliktiinsa. Sovittelun järjestäminen on hyvin vapaamuotoista, sillä sitä ei ole säännelty tarkasti eikä sovittelun tavoitteena ole päästä aineellisen oikeuden mukaiseen ratkaisuun. Sovittelu on vaihtoehto oikeudenkäynnille. Oikeudenkäynnissä keskitytään konfliktiin juridisiin seikkoihin, kun taas sovittelussa konflikti pyritään ratkaisemaan kokonaisvaltaisesti. Asiantuntija-avusteinen lapsiasiansovittelu on menettely, jossa sosiologin tai psykologin koulutuksen omaava asiantuntija toimii sovittelutuomarin apuna sovittelussa. Asiantuntija on aktiivinen sovittelija, joka selvittää tilannetta sekä antaa vanhemmille apua, tietoja ja neuvoja. Tuomari taas tuo tilanteeseen tarvittavaa arvovaltaa. Menettelyä käytetään etenkin lapsen huolto- ja tapaamisoikeusriitojen ratkaisemisessa.

Espoon kärjäoikeudessa kokemukset tuomioistuinsovittelusta ja asiantuntija-avusteisesta lapsiasiansovittelusta ovat hyviä. Vuosien 2011 - 2013 aikana laajojen riita-asioden sovitteluista noin puolet on päättynyt sovintoon ja asiantuntija-avusteisessa lapsiasiansovittelussa sovinto on saavutettu noin 60 %:ssa tapauksista. Sovitelluista lapsiasioista noin 49 % on palautunut takaisin kärjäoikeuden tai lastenvalvojan käsiteltäväksi. Tilastoa vääristää kuitenkin se, että palautuneista tapauksista lähes puolessa on kyse ainoastaan lapsen elatusavun muuttamisesta taikka vahvistamisesta.

Asiasanat: kärjäoikeus, tuomioistuinsovittelu, asiantuntija-avusteinen lapsiasiansovittelu, Follo

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Business Administration, Option of Law and Administration

Author: Mari Juvani

Title of thesis: The effectiveness of the court mediation and expert assisted mediation on children
Supervisor: Katja Sankala / Lea Isopoussu-Koponen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2015

Number of pages: 45 + 5

This research investigates the effectiveness of the court mediation in the District Court of Espoo. The main purpose of this study is to provide an overview of what court mediation is, and what happens to the cases after the mediation. The research is limited to civil matters and expert assisted petitionary matters, children as the main focus. The research period is limited to years from 2011 to 2013. The main focus is on expert assisted cases. This study was commissioned by The District Court of Espoo.

The main references used are the Code of Judicial Procedure, the Act on Mediation in Civil Matters and Confirmation of Settlements in General Courts, the reports and statements of the Ministry of Justice, the board's proposals as well as legal literature. The empirical references include court statistics and cause book data by the District Court of Espoo, as well as social and healthcare department's records regarding family affairs.

Court mediation is a volunteer procedure in which the two counterparties aim to find a common solution with the assistance of the mediation judge. The arrangements of the mediation are informal and not regulated by law. The purpose is not to reach a material resolution but instead court mediation is used as an alternative for trials. In trials the main focus is on juridical points whereas in mediation the aim is to find a holistic solution for the conflict. Expert assisted mediation on children is a procedure where a socionom or an expert with other psychological education is assists the judge during the mediation. The expert is an active intermediary who provides the parents with information and assistance. The Judge, on the other hand, creates an atmosphere of honor and prestige in the mediation. Mediation is especially used in solving the disputes of child custody and visitation rights.

The experiences of the court mediation and expert assisted court mediations on children within the court of Espoo are promising. During 2011 - 2013 approximately half of the cases with extensive disputes, and approximately 60 percent of the expert assisted mediations have reach reconciliation. Approximately 49 percent of the mediated cases were returned to the court for reprocessing. However, the statistics is distorted by the fact that 50 percent of all returned cases deal with only minor issues such as changes or verification in alimony.

Keywords: District Court, court mediation, expert assisted mediation on children, Follo

LYHENTEET

BL	Barnelov
HE	Hallituksen esitys
LHL	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta
OK	Oikeudenkäymiskaari
RiitSovL	Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta

SISÄLLYS

LYHENTEET.....	5
1 JOHDANTO.....	8
2 SIVILIASIOIDEN OIKEUDENKÄYNNISTÄ.....	10
2.1 Riita-asiat.....	10
2.1.1 Suullinen valmistelu.....	12
2.1.2 Pääkäsittely.....	13
2.2 Hakemusasiat.....	13
2.3 Riitaisten siviiliasioiden kolme ratkaisutapaa.....	14
3 TUOMIOISTUINSOVITTELU.....	16
3.1 Sovittelija.....	17
3.2 Sovittelun aloittaminen.....	18
3.3 Sovittelun toteuttaminen.....	18
3.4 Sovittelun päättyminen.....	19
4 ASiantuntija-avusteinen lapsiasiainsovitteLU.....	21
4.1 Norjan Follo-malli.....	21
4.2 Asiantuntija-avusteista sovittelua koskeva kokeilu Suomessa.....	22
4.2.1 Tavoitteet ja niiden toteutuminen.....	23
4.2.2 Sovitteluiden lopputulos.....	23
4.2.3 Tuomarin ja asiantuntija-avustajan tehtävät.....	24
4.2.4 Sovittelun esteet huoltoriidassa.....	26
4.2.5 Sovittelun edut lapsen ja vanhempien näkökulmasta.....	26
5 TUOMIOISTUINSOVITTELU ESPOON KÄRÄJÄOIKEUDESSA.....	28
6 ASiantuntija-avusteinen lapsiasiainsovitteLU ESPOON KÄRÄJÄOIKEUDESSA.....	31
6.1 Sovitteluiden määrät ja tulokset.....	32
6.2 Sovitun asian uudelleen käsittely.....	35
6.2.1 Espoon käräjäoikeudessa.....	35
6.2.2 Espoon sosiaali- ja terveystoimen perheasioidenyksikössä.....	36
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	39

8	POHDINTA.....	41
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET	46

1 JOHDANTO

Vuoden 2006 alussa Suomessa otettiin käyttöön tuomioistuinsovittelu Norjan ja Tanskan näytettyä ensin mallia. Tuomioistuinsovittelun käyttöönoton tavoitteena on ollut kansainvälisen kehityksen seuraaminen konfliktien ratkaisussa. Euroopan neuvosto ja Euroopan unioni ovat suositelleet vaihtoehtoisten menetelmien kehittämistä tuomioistuinten yhteyteen. Uudistuksella on haluttu parantaa osapuolten suhteiden säilymistä, luottamusta tuomioistuimiin sekä luomaan halvempi, yksinkertaisempi ja nopeampi menettely verrattuna oikeudenkäyntiin. Tuomioistuinsovittelu on oikeudenkäynnin korvaava vapaaehtoinen menettely, jossa osapuolet pyrkivät sovittelutuomarin johdolla löytämään heitä tyydyttävän ratkaisun konfliktiinsa. Asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa sovittelutuomarin apuna sovittelemassa on sosionomin tai psykologin koulutuksen omaava asiantuntija. (Aaltonen & Auvinen 2010, 1156; Ervasti 2012, 9–11.)

Aiheen opinnäytetyölle sain harjoittelupaikastani. Suoritin ammattiharjoittelun Espoon käräjäoikeudessa ja harjoittelujakson jälkeen olen jäänyt työskentelemään kyseisen käräjäoikeuden siviiliosastolle perheasioiden tiimiin. Espoon käräjäoikeus on yksi Suomen 27:stä käräjäoikeudesta ja sen tuomiopiirin muodostavat Espoon ja Kauniaisten kaupungit. Espoon käräjäoikeus on jaettu rikos- ja siviiliosastoon ja siellä työskentelee vakituisesti 72 henkilöä ja tämän lisäksi määräaikaisessa virkasuhteessa olevia. Sain ajatuksen opinnäytetyön aiheesta osastonjohtajaltamme sekä perheasioiden tiimin vastuutuomarilta. Espoon käräjäoikeus on yksi niistä neljästä käräjäoikeudesta, jotka osallistuivat oikeusministeriön vuonna 2011 alkaneeseen kokeiluun ja ottivat käyttöönsä asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun. Kokeilun aikana saavutettujen sovintojen määrä on käräjäoikeuden ja sovittelutuomareiden tiedossa, mutta niiden todellisesta vaikutuksesta ei ole tarkkaa tietoa. Etenkin sovittelutuomareita kiinnostaa se, kuinka moni asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa sovintoon päättyneistä tapauksista on palautunut takaisin käräjäoikeuden tai lastenvalvojan käsiteltäväksi.

Tutkin opinnäytetyössäni tuomioistuinsovittelua ja sen tuloksellisuutta — kuinka paljon sovintoja on saavutettu ja kuinka moni sovituista tapauksista on palautunut takaisin käräjäoikeuden tai lastenvalvojan käsiteltäväksi. Rajasin tutkimukseni koskemaan riita-asioita sekä lapsiasioita, joita on soviteltu vuosien 2011 - 2013 aikana. Lapsiasioilla tarkoitan lapsen huoltoa tai tapaamisoikeut-

ta koskevia asioita. Tutkimuksen pääpaino on asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- ✓ Mitä tuomioistuinsovittelulla tarkoitetaan?
- ✓ Mitä sovittelun kohteena olleille asioille on tapahtunut sovittelun päätyttyä?

Tutkimus on kvantitatiivinen ja ensisijaisena tutkimusmenetelmänä on käytetty tilastojen tutkimista. Myös lainoppi on tutkimusmenetelmänä. Keskeisiä lähteitä ovat oikeudenkäymiskaari (4/1.1.1734), laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/29.4.2011), oikeusministeriön mietinnöt ja lausunnot (61/2010; 25/2013), hallituksen esitykset (186/2013; 114/2004) sekä oikeuskirjallisuus. Lainopin lisäksi keskeisenä lähteenä ovat olleet Espoon käräjäoikeuden tilastot, raportit, jakoluettelot ja diaaritiedot sekä Espoon sosiaali- ja terveystoimen perheasioiden yksikön järjestelmätiedot. Hyödynnän myös havaintojani, joita olen tehnyt työskennellessäni käräjäsihteerinä. Tutkimuksen tarkoituksena on antaa tietoa sovittelun parissa työskenteleville siitä, kuinka pysyviä tuomioistuinsovittelussa saavutetut sovinnot ovat.

Opinnäytetyön aihe on mielestäni ajankohtainen, sillä asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu on otettu vasta käyttöön ja riita-asioidenkin sovittelu on hiljattain vakiinnuttanut paikkansa risti-riitojen ratkaisumenetelmänä. Saavutettujen sovintojen määrä on suhteellisen helppoa selvittää Espoon käräjäoikeuden tilastoja ja diaaritietoja tarkastelemalla, mutta lapsiasioissa saavutetun sovinnon pysyvyydestä ei Espoon käräjäoikeudessa ole ollut tarkkaa tietoa. Tämä seikka kiinnostaa suuresti sovittelutuomareita sekä sovitteluiden parissa työskenteleviä.

Opinnäytetyön toisessa pääluvussa kerron siviiliprosessista eli riita-asioiden ja hakemusasioiden vireilletulosta ja käsittelystä tuomioistuimessa. Kolmannessa ja neljännessä pääluvussa käsittelen tuomioistuinsovittelua sekä asiantuntija-avusteista lapsiasiansovittelua. Viidennessä luvussa avaan lyhyesti tuomioistuinsovittelun tuloksia Espoon käräjäoikeudessa ja kuudennessa luvussa vastaavasti asiantuntija-avusteisen lapsiasiansovittelun tuloksia. Opinnäytetyön lopussa on johdopäätökset sekä pohdinta.

2 SIVILIASIOIDEN OIKEUDENKÄYNNISTÄ

Prosessi eli lainkäyttö jaetaan yleisimmin kolmeen osaan: siviiliprosessiin, rikosprosessiin ja hallintolainkäyttöön. Siviili- ja rikosprosessi kuuluvat prosessioikeuteen ja hallintolainkäyttö on osa hallinto-oikeutta. Siviiliprosessi on oikeudenkäyntiä riita-asioissa ja sillä tarkoitetaan menettelyä, jolla suojataan yksityisoikeudellista etua eli ratkotaan yksityisoikeudellisia riitoja. Myös hakemuslainkäyttö eli hakemusasioiden oikeuskäsittely kuuluu siviiliprosessiin, sillä yksityisoikeudellinen intressi on hakemuksen kohteena. Hakemusasiassa hakijalta voi puuttua vastapuoli kokonaan tai vaihtoehtoisesti hakijalla voi olla vastapuoli ja tällöin asia voi olla riitainen. Siviiliasioita ovat siis riita-asiat sekä hakemusasiat. (Jokela, A. 2005, 47-52.)

Kuvaan tässä pääluvussa riita-asioiden ja hakemusasioiden prosessin etenemistä tuomioistuimessa. Lisäksi esittelen riitaisten siviiliasioiden ratkaisutapoja.

2.1 Riita-asiat

Riita-asiasta, sen vireillepanosta ja käsittelystä säädetään oikeudenkäymiskaaren 5 ja 6 luvuissa. Riita-asia tulee vireille kirjallisella haastehakemuksella, joka toimitetaan käräjäoikeuden kansliaan (Oikeudenkäymiskaari 4/1734 5:1.1 §). Haastehakemuksesta on käytävä ilmi tuomioistuimen nimi, johon haastehakemus toimitetaan. Haastehakemuksessa on ilmoitettava myös asianosaisen nimet kotipaikkoinen sekä mahdollisen asiamiehen tai laillisen edustajan yhteystiedot sekä prosessiosoite. Prosessiosoite tarkoittaa osoitetta, johon asiaa koskevat kehotukset, ilmoitukset ja kutsut voidaan lähettää. Haastehakemuksessa on ilmoitettava selkeästi kantajan vaatimus perusteineen, mahdolliset todisteet kanteen tueksi, oikeudenkäyntikuluvaatimus sekä perusteet tuomioistuimen toimivaltaisuudelle, mikäli se ei jo ilmene haastehakemuksesta tai sen liitteistä. (OK 5:2 §.)

Tuomioistuin voi kehottaa kantajaa korjaamaan puutteellista haastehakemusta (OK 5:5.1 §). Mikäli kantaja ei noudata kehotusta, tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta. Tuomioistuin voi myös hylätä kanteen, jos kantajan esittämä vaatimus on selvästi perusteeton. (OK 5:6 §.)

Jollei kannetta jätetä tutkimatta tai hylätä, on tuomioistuimen viipymättä annettava haaste (OK 5:8 §). Vastaajan tulee vastata kanteeseen kirjallisesti ja ilmoittaa, vastustaako hän kannetta vai myöntääkö hän sen. Vastustaessaan kannetta vastaajan on ilmoitettava perusteensa vastustamiselle, joilla on asian ratkaisemisen kannalta merkitystä. Vastaajan on ilmoitettava mahdollisuuksien mukaan todisteet vastauksensa tueksi sekä liitettävä mukaan asiakirja, johon hänen kanteen vastustaminen perustuu. Vastaajan on myös ilmoitettava vaatimuksensa oikeudenkäyntikuluista sekä tarvittaessa ilmoittaa väitteensä, ettei tuomioistuin voi tutkia asiaa. Lisäksi käräjäoikeus voi pyytää vastaajalta lausumaa jostakin erityisestä kysymyksestä. (OK 5:9.1 §; OK 5:10.1 §.)

Haasteessa tuomioistuin kehottaa vastaajaa ilmoittamaan laillisen edustajansa taikka asiamiehensä yhteystiedot. Myös postiosoite eli prosessiosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset, kehoitukset ja kutsut voidaan lähettää, on ilmoitettava. Vastaajan tulee myös ilmoittaa niin oma kuin todistajan tai kuultavan puhelinnumero yhteystietoineen, ja jos tiedot myöhemmin muuttuvat, on vastaajan ilmoitettava siitä käräjäoikeudelle viipymättä. Vastaajan on allekirjoitettava kirjallinen vastaus. Jos vastauksen on laatinut muu kuin vastaaja, on laatijan allekirjoitettava se ja ilmoitettava kotipaikkansa sekä ammattinsa. (OK 5:10 §.)

Kirjallinen vastaus tulee toimittaa tuomioistuimen kansliaan määräajassa haasteen tiedoksiannosta lukien. Esimerkiksi Espoon käräjäoikeudessa käytetään 14:ta, 21:den tai 31:den päivän määräaikoja. Tuomioistuin voi pyynnöstä pidentää asetettua määräaikaa, jos sille on jokin erityinen syy. Tuomioistuin voi kuulla vastaajaa myös suullisesti suullisessa valmisteluistunnossa. (OK 5:11 §.)

Dispositiivinen riita-asia – asia, jossa sovinto on sallittu, voidaan ratkaista valmistelua jatkamatta, jos vastaaja ei vastaa määräajassa, ei esitä kanteen vastustamiselle perustetta tai vetoaa ainoastaan perusteeseen, jolla ei ole vaikutusta asian ratkaisuun. Tällöin kanne voidaan hyväksyä yksipuolisella tuomiolla. (OK 5:13 §.)

Kun asiaa ei ratkaista oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 13 tai 14 §:n nojalla valmistelua jatkamatta tai kysymyksessä ei ole juoksevaa sitoumusta koskeva päätös, on valmistelua jatkettava kirjallisesti taikka suullisesti valmisteluistunnossa. Asia voidaan myös siirtää suoraan pääkäsitteeseen. (OK 5:15 §.) Riita-asian oikeudenkäynti jakaantuu siis kirjalliseen vaiheeseen, suulliseen vaiheeseen sekä pääkäsitteeseen (Ervasti 2012, 10). Kirjallinen vaihe sekä suullinen vaihe ovat asian valmistelua ennen pääkäsitteelyn pitämistä.

2.1.1 Suullinen valmistelu

Tuomioistuin kutsuu asianosaiset valmisteluistuntoon ja asian käsittelyä jatketaan siitä, mihin se on kirjallisessa valmistelussa jäänyt (OK 5:15 c §). Valmisteluistunnon tavoitteena on valmistella asia niin, että pääkäsittely voidaan toimittaa yhtäjaksoisesti (OK 5:17.1 §). Valmistelussa selvitetään asianosaisten vaatimukset perusteineen, asianosaisten erimielisyydet, todisteet, mitä tullaan esittämään ja mitä niillä aiotaan näyttää toteen sekä mahdollisuus sovinnolle (OK 5:19 §). Tuomioistuin laatii yhteenvedon edellä mainituista asioista (OK 5:24.1 §).

Suullisessa valmistelussa asia, jossa sovinto on sallittu, voidaan tietyin edellytyksin ratkaista yksipuolisella tuomiolla tai tuomiolla taikka asiassa voidaan vahvistaa sovinto. Tuomioistuimen on kehotettava asianosaisia sopimaan asia. Tuomioistuin voi myös jättää kanteen tutkimatta. (OK 5:26.1 §; OK 5:27 §.)

Suullisen valmistelun jälkeen tuomioistuin toteaa valmistelun päättyneeksi ja siirtää asian pääkäsittelyyn (OK 5:28.1 §). Asian ollessa laadultaan sellainen, ettei sen ratkaisemiseen tarvita pääkäsittelyä eivätkä asianosaiset sitä vaadi, voidaan asia ratkaista kirjallisen valmistelun perusteella (OK 5:27 a §).

Yksi lainopillinen tuomari eli puheenjohtaja vastaa asian käsittelystä ja valmistelusta. Kyseessä on tällöin yhden tuomarin kokoonpano. Tapauksesta riippuen myös asian pääkäsittely voidaan pitää yhden tuomarin kokoonpanossa tai vaihtoehtoisesti käräjäoikeuden täysilukuisessa kokoonpanossa. Riita-asiaa käsiteltäessä täysilukuisen kokoonpanoon puheenjohtajan lisäksi kuuluvat kaksi lainoppinutta tuomaria. Käräjäoikeus kuulee asianosaisten mielipiteen tarpeellisesta kokoonpanosta. Käytännössä puheenjohtaja tiedustelee, sopiiko asianosaisille, että asian pääkäsittely toimitetaan yhden tuomarin kokoonpanossa. Yleisempää on, että asiaa käsitteleviä tuomareita on vain yksi kolmen sijasta. Riita-asioiden menettelyssä tavoitteena on, että asia ratkaistaan nopeasti ja mahdollisimman vähin kustannuksin, joten asia voidaan ratkaista jokaisessa käsittelyn vaiheessa (OK 2:5 §; Jokela 2002, 158-163, 287.)

2.1.2 Pääkäsittely

Pääkäsittelyn puheenjohtajana toimii valmistelusta vastannut tuomari (OK 6:1.1 §). Asia käsitellään pääkäsittelyssä seuraavassa järjestyksessä:

- 1) istunnon alussa tuomioistuimen on lyhyesti yhteenvedon avulla selostettava, mihin asian valmistelussa on päädytty, sekä tiedusteltava, vastaavatko valmistelussa esitetyt vaatimukset edelleen asianosaisten kantaa;
- 2) asianosaisten on vuorollaan perusteltava kantansa ja lausuttava vastapuolen perustelujen johdosta;
- 3) tuomioistuimen on otettava vastaan todistelu; sekä
- 4) asianosaisten on esitettävä loppulausuntonsa. (OK 6:2 §)

Pääkäsittely on suullinen ja se on pyrittävä pitämään yhtäjaksoisesti (OK 6:3.1 §; OK 6:5.1 §). Käytännössä useamman päivän kestävä pääkäsittely pyritään hoitamaan niin, että käsittelypäivät sovitaan peräkkäisille päiville.

2.2 Hakemusasiat

Hakemusasia tulee käräjäoikeudessa vireille kansliaan toimitetulla kirjallisella hakemuksella, käräjäoikeuden istunnossa esitetyllä hakemuksella tai käräjäoikeuden aloitteesta (OK 8:1 §). Hakemuksesta on käytävä ilmi hakijan yksilöity vaatimus tai hakijan pyytämä toimenpide. Esimerkiksi erotilanteessa isä voi hakemuksessaan vaatia, että lapsella on oikeus tavata isäänsä tiettyinä ajankohtina. Tällöin hakemukseen yksilöidään tarkkaan halutut tapaamisajankohdat sekä pyydetään käräjäoikeutta määräämään, että lapsella on oikeus tavata isäänsä näinä tiettyinä ajankohtina. Tarvittaessa hakemuksessa on myös ilmoitettava vaatimuksen perusteena olevat seikat, vaatimuksen tueksi esitettävät todisteet ja mitä niillä halutaan näyttää toteen, oikeudenkäyntikuluvaatimus sekä peruste tuomioistuimen toimivaltaisuukselle. Hakemuksessa on ilmoitettava oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitettujen asianosaisten yhteystiedot prosessiosoitteineen kuten riita-asian haastehakemuksessakin. (OK 8:2 §.)

Asian tultua vireille käräjäoikeus kehottaa asiaan osallista antamaan kirjallisen lausuman hakemuksen johdosta, jos asiaan osalliselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi (OK 8:5 §). Asiaan osallisen tulee ilmoittaa kantansa asiaan ja tarvittaessa ilmoittaa perusteet vastustamiselle, mahdolliset todisteet sekä vaatimuksensa (OK 8:6 §). Esimerkkitapauksessa lausumapyyntö lähete-

tään lapsen äidille ja hänen tulee toimittaa oma lausumansa määräajassa käräjäoikeuteen, mikäli haluaa tulla kuulluksi asiassa.

Hakemusasia käsitellään kirjallisesti käräjäoikeuden kansliassa taikka suullisesti hakemusasian istunnossa, jos asiassa on tarpeen kuulla henkilökohtaisesti asiaan osallista, todistajaa tai muuta henkilöä. Kun hakemusasia on riitainen, on se käsiteltävä hakemusasian istunnossa asiaan osallisen vaatimuksesta, tai jos käräjäoikeus katsoo sen tarpeelliseksi. Riitaisen hakemusasian käsittelyä on jatkettava riita-asian käsittelyä koskevassa järjestyksessä, jos kyseessä on avioeroa, puolison elatusta, yhteiselämän lopettamista, lapsen huoltoa, lapsen tapaamisoikeutta, lapsen elatusta tai lapseksiottamista koskeva asia taikka holhoustoimilaissa tarkoitettu asia. Muussa tapauksessa käräjäoikeus harkitsee, missä järjestyksessä hakemusasia käsitellään. Hakemusasiassa annetaan päätös ratkaisuksi asiassa tai toteutetaan hakemuksessa tarkoitettu toimenpide. Päätös julistetaan istunnossa tai annetaan kansliassa. (OK 8:3–4 §; OK 8:11 §.)

Jos hakemusasialla ja riita-asialla on yhteyttä keskenään, voidaan ne käsitellä samassa oikeudenkäynnissä. Esimerkiksi lapsen asuessa äidin luona, isä saattaa vaatia hakemuksella tapaamisoikeutta. Samaan aikaan äiti on voinut kanteella vaatia, että käräjäoikeus määrää isän maksamaan lapselleen elatusapua. Tämä hakemusasia ja riita-asia voidaan siis käsitellä yhdessä. Hakemusasia voidaan käsitellä yhdessä myös rikosasian kanssa, jos asioilla on yhteys ja niiden yhdessä käsittely on vaivatonta. (OK 8:9 §.)

2.3 Riitaisten siviiliasioiden kolme ratkaisutapaa

Asianosaiset voivat antaa siviiliasian tuomarin ratkaistavaksi täysimittaisessa riitaoikeudenkäynnissä. Oikeudenkäynti perustuu osapuolten esittämään näyttöön ja lopuksi asiassa annetaan tuomioistuimen tuomio. (Ervasti 2012, 10.)

Lain tavoitteena on kuitenkin sovinnon aikaansaaminen riidan osapuolten välille. Oikeudenkäynnin vaihtoehtona voidaan edistää sovintoa prosessin aikana, mikä tarkoittaa, että riidan osapuolet tuomarin kehotuksesta pyrkivät pääsemään kompromissinomaiseen sovintoon. Kuten oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §:ssä säädetään, tuomioistuimen on yritettävä saada asianosaiset sopimaan asia, jossa sovinto on sallittu. Jos tuomioistuin katsoo sovinnon edistämisen aiheelliseksi,

voi tuomioistuin tehdä asianosaisille ehdotuksensa asian sovinnolliseksi ratkaisuksi, ottaen kuitenkin huomioon asian laadun ja muut seikat sekä asianosaisten tahdon. (Ervasti 2012, 10–11.)

Oikeudenkäymiskaaren 20 luvun 1–3 §:ssä säädetään sovinnosta asianosaisten välillä. Asianosaisten pyynnöstä vireillä olevassa oikeudenkäynnissä voidaan vahvistaa sovinto ratkaisuksi asiassa. Sovinto voi koskea koko asiaa tai vain sen osaa. Sovinto ei saa olla lain vastainen, selvästi kohtuuton, eikä se saa loukata selvästi sivullisen oikeutta.

Kolmas vaihtoehto riidan ratkaisemiseksi on asian käsittely erillisessä tuomioistuinsovittelussa, jossa sovittelija auttaa osapuolia pääsemään keskinäiseen sovintoon. Kun siviiliasia siirtyy tuomioistuinsovitteluun, sen käsittely varsinaisessa riitaoikeudenkäynnissä keskeytetään ja asia siirtyy sovittelutuomarin soviteltavaksi. Myös asia, joka ei ole tuomioistuimessa vireillä, voidaan ottaa soviteltavaksi sovitteluhakemuksella. (Ervasti 2012, 11.)

Vuosien 2011-2013 aikana Espoon käräjäoikeuden siviiliosastolle on tullut ratkaistavaksi yhteensä 59 868 asiaa, joista esimerkiksi hakemusasioita on 6 206 ja laajoja riita-asioita 1 587.

3 TUOMIOISTUINSOVITTELU

Tuomioistuinsovittelu on vapaaehtoinen menettely, jossa osapuolet pyrkivät sovittelutuomarin johdolla löytämään heitä tyydyttävän ratkaisun konfliktiinsa. Sovittelun järjestäminen on hyvin vapaamuotoista, sillä sitä ei ole säännelty tarkasti eikä sovittelun tavoitteena ole päästä aineellisen oikeuden mukaiseen ratkaisuun. Sovittelu on vaihtoehto oikeudenkäynnille. Oikeudenkäynnissä keskitytään konfliktin juridisiin seikkoihin, kun taas sovittelussa konflikti pyritään ratkaisemaan kokonaisvaltaisesti. (Ervasti 2012, 11, 16.)

Suomessa tunnetaan nykyään useita eri sovittelujärjestelmiä kuten esimerkiksi työyhteisösovittelu, rikos- ja riita-asioiden sovittelu sekä perheasioiden sovittelu. Sovittelujärjestelmien lukumäärä on kasvanut paljon viime vuosien aikana ja vuonna 2006 käyttöönotettu tuomioistuinsovittelu on myös osa tätä kehitystä. Tuomioistuinsovittelun käyttöönoton tarkoituksena on ollut antaa tuomioistuimille enemmän keinoja ratkaista riita-asioita. Kuten edellä on jo mainittu, siviiliasioita voidaan ratkaista Suomessa kolmella eri tavalla: täysimittaisessa riitaoikeudenkäynnissä, edistämällä sovintoa riitaprosessin aikana tai erillisessä tuomioistuinsovittelussa. Sovittelua käytetään kaikenlaisissa siviiliasioissa, erityisen paljon yksityishenkilöiden välisissä riidoissa. (Ervasti 2012, 9–12.)

Sovittelussa on kyse kolmannen osapuolen väliintulosta, kun riidan osapuolet eivät keskenään pääse ratkaisuun asiassa. Sovittelun keskeisiä piirteitä ovat vapaaehtoisuus, puolueettomuus ja luottamuksellisuus. Osapuolet voivat osallistua sovittelumenettelyyn niin halutessaan ja myös keskeyttää sovittelun oman tahtonsa mukaisesti. Aloite sovittelun aloittamisesta voi kuitenkin tulla myös tuomioistuimelta. Sovittelijan tulee suhtautua osapuoliin, heidän intresseihinsä ja ratkaisuihinsa tasapuolisesti eli sovittelijan tulee olla puolueeton ja neutraali. Sovittelijan tulee myös vaalia luottamuksellisuutta, eikä hän saa kertoa sovitellusta asiasta mitään ulkopuolisille, etenkin tuomarille, joka mahdollisesti tulee käsittelemään samaa asiaa myöhemmin oikeudenkäynnissä. (Ervasti 2012, 17.)

3.1 Sovittelija

Tuomioistuinsovittelussa laajaa riita-asiaa taikka sovitteluhakemuksella vireille tullutta asiaa sovitteluun määrätään asiaa käsittelevän tuomioistuimen tuomari. Osapuolten suostumuksella sovittelija voi käyttää apunaan avustajaa, jos se on tarpeen sovittelun kohteena olevan asian asiantuntemuksen turvaamiseksi ja sovittelun edistämiseksi. Avustajan palkkio ja korvaukset jäävät osapuolten maksettavaksi. (Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 29.4.2011/394 2:5 §.) Tällä hetkellä Espoon käräjäoikeudessa sovittelutuomareina toimii lähinnä osa siviiliosaston käräjätuomareista ja heitä on yhteensä 9.

”Sovittelu on toteutettava joutuisasti sekä tasapuolisuuttaja puolueettomuutta noudattaen.” (RiitSovL 2:6.1 §). Sovittelija kuulee molempia osapuolia ja neuvottelee heidän kanssaan, myös osapuolten kanssa erikseen kahden kesken, jos tämä osapuolille sopii. Muidenkin henkilöiden kuuleminen tai muun selvityksen hankkiminen on mahdollista, jos osapuolet antavat siihen suostumuksensa. Sovittelijan tavoitteena on auttaa osapuolia pääsemään yhteisymmärrykseen ja sovinnolliseen ratkaisuun. Sovittelija voi tehdä osapuolten suostumuksella tai pyynnöstä heidän sovittelussa esiin tuomiin seikkoihin perustuvan ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. (RiitSovL 2:6–7 §.)

Sovittelijan tehtävänä on auttaa osapuolia kommunikoimaan keskenään, jotta he voisivat päästä konfliktissaan ratkaisuun, joka tyydyttää molempia osapuolia. Sovittelijan tarkoituksena ei ole johdattaa asiaa johonkin tiettyyn lopputulokseen vaan saada aikaan osapuolten välille rakentava, laadukas ja keskustelevalle neuvottelutilanne. Tavoitteena on saada osapuolet löytämään ratkaisun itse, jolloin he myös sitoutuvat siihen varmemmin. Sovittelijan tehtävänä on luoda avoin sekä luottamuksellinen ilmapiiri neuvotteluille. Sovittelijan on oltava avoin ja joustava. Hänen on omattava kyky kuunnella sekä ymmärtää osapuolia heidän eri tilanteissaan. Sovittelijan on myös osattava huomioida osapuolten tarpeet. On erittäin tärkeää, että sovittelija saavuttaa osapuolten luottamuksen neuvottelutilanteessa. (Ervasti 2012, 16; Ervasti 2013, 97–98.)

Sovittelijan rooli poikkeaa paljon tuomarin roolista. Sovittelutuomari johtaa prosessia, mutta osapuolilla itsellään on vastuu ratkaisun sisällöstä. Sovittelijalla ei voi olla ennakkollista näkemystä siihen, kuinka sovitteltava asia tulisi ratkaista (Ervasti 2013, 98). Tarkoituksena on, että sovittelija tietää menettelytavat ja taktiikat konfliktinratkaisuun ja osapuolet puolestaan tietävät parhaan ratkaisun omaan ongelmaansa (Ervasti 2012, 45).

3.2 Sovittelun aloittaminen

Tuomioistuinsovittelun tavoitteena on saada käsiteltävälle asialle sovinnollinen ratkaisu. Asian tulee soveltua soviteltavaksi ja sovittelun on oltava tarkoituksenmukaista osapuolten vaatimuksiin nähden, jotta tuomioistuinsovittelu voidaan aloittaa. Kun asia on dispositiivinen, sovittelu on läh-
tökohtaisesti tarkoituksenmukaista. (RiitSovL 2:3 §; Ervasti 2012, 31.)

Asia voidaan ottaa soviteltavaksi riidan osapuolen tai osapuolten hakemuksesta, vaikka se ei ole tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä. Hakemus tulee tehdä kirjallisesti ja siitä on käytävä ilmi riidan aihe, osapuolten näkemyserot sekä perusteet asian soveltuvuudelle sovitteluun. Kun asia on tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä, asianosainen tai asianosaiset voivat esittää vapaamuotoisen pyynnön sovittelun aloittamisesta. Pyyntö on tehtävä ennen kuin asian valmistelu on todettu päättyneeksi. (RiitSovL 2:4 §.)

Jotta sovittelu voidaan aloittaa, on siihen oltava kaikkien osapuolten suostumus. Sellainen sovittelu koskeva hakemus tai pyyntö, jonka on tehnyt ainoastaan toinen osapuolista, on annettava tiedoksi muille osapuolille ja heille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hakemuksen tai pyynnön johdosta. Hakemus tuomioistuinsovitteluun voi olla vapaamuotoinen, sillä sitä eivät koske samantyyppiset tarkat vaatimukset kuin haastehakemusta. Tuomioistuimen tehtävä on tutkia, soveltuuko asia soviteltavaksi, onko sovittelu tarkoituksenmukaista ja kuuluuko asia lain soveltamisalaan, joten viime kädessä tuomioistuin päättää sovittelun aloittamisesta. (RiitSovL 2:4.3–4 §; Ervasti 2012, 31–32.)

3.3 Sovittelun toteuttaminen

Tuomioistuinsovittelun toteuttamisesta säädetään tuomioistuinsovittelulain 6 §:ssä. Pykälän 1 momentissa todetaan, että ”sovittelu on toteutettava joutuisasti sekä tasapuolisuutta ja puolueettomuutta noudattaen”. Kuten Kaijus Ervasti toteaa (Uusi tuomioistuinsovittelulaki 2013, 97), laissa otetaan kantaa siihen, kuinka sovittelijan tulee sovittelussa toimia johtaessaan sitä.

Tasapuolisuudella ja puolueettomuudella tarkoitetaan, että sovittelun osapuolia tulee kohdella yhdenvertaisesti. Heidän on saatava yhtä lailla esittää kantansa sekä vastauksensa toistensa näkemyksiin. Sovittelija tiedustelee ja kuuntelee kummankin osapuolen ehdotukset ja näkemyk-

set asian käsittelystä. Jos osapuolten näkemykset eroavat toisistaan, sovittelijan tehtävänä on sovittaa näkemykset yhteen ja ehdottaa tiettyjä toimintatapoja kuitenkin niin, ettei hän asetu kummankaan osapuolen näkemyksen puolelle. Tuomari ei myöskään saa muodostaa ennakkokäsitystä soviteltavasta asiasta. Tuomioistuinsovittelussa on kyse fasilitatiivisesta sovittelusta. Sovittelijan tavoitteena ei ole ottaa kantaan ratkaistaviin kysymyksiin, vaan hänen tehtävänsä on auttaa osapuolia löytämään itse ratkaisun. (HE 114/2004 vp, 34; Ervasti 2013, 98.)

Tuomioistuinsovittelulain 6 §:n 2 momentti kuuluu: ”Sovittelijan tulee kuulla osapuolia ja neuvotella heidän kanssaan. Osapuolten suostumuksella voidaan kuulla muitakin henkilöitä ja esittää muuta selvitystä.” Vaikka osapuolia kuullaan, sovittelussa ei ole tarkoituksena vaatimusten toteen näyttäminen tai todistelun esittäminen. Sovittelun tarkoituksena ei ole selvittää, kuka on oikeassa tai kuka on väärässä. Tavoitteena on löytää osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Jos tietyt selvitykset kuitenkin edistävät sovinnollista ratkaisua, on niiden esittäminen mahdollista, jos se on molempien osapuolten mielestä asianmukaista. Sovittelussa voidaan kuulla myös sovittelun ulkopuolisia henkilöitä osapuolten suostumuksella. (HE 114/2004 vp, 34–35; Ervasti 2013, 100–101.)

3.4 Sovittelun päätyminen

Sovittelu päättyy, kun käräjäoikeus vahvistaa sovittelussa aikaan saadun sovinnon ratkaisuksi asiassa tai osapuolet ilmoittavat sovittelijalle sopineensa asian. Sovinto vahvistetaan samoin kuin laissa säädetään sovinnon vahvistamisesta oikeudenkäynnissä. Vahvistettavan sovinnon on oltava täytäntöönpanokelpoinen. Sovinto voi sisältää osapuolten alkuperäisten vaatimusten lisäksi muitakin seikkoja kuten lupauksen anteeksipyyntöä, kunhan sovinnolla on olemassa täytäntöönpanokelpoinen ydin. Sovittelu päättyy myös silloin, kun osapuoli ilmoittaa sovittelijalle, ettei halua enää sovittaa asiaa, tai kun sovittelija katsoo osapuolia kuultuaan, ettei sovittelun jatkaminen ole enää perusteltua. Oikeudenkäynnissä vireillä oleva asia päättyy, kun asiassa vahvistetaan sovinto. Jos sovinto koskee ainoastaan osaa käsiteltävästä asiasta, vireillä olevan asian käsittely jatkuu oikeudenkäynnissä muilta osin. (RiitSovL 2:8–9 §:t; Ervasti 2012, 34; Ervasti 2013, 110.)

Sovittelun päätyttyä sovintoon, saavuttaa tuomioistuimen vahvistama sovinto oikeusvoiman päätöksen tultua lainvoimaiseksi. Oikeusvoima tarkoittaa sitä, ettei tuomiota, joka on saanut lainvoiman, voida tutkia enää uudelleen. Tuomioistuimen vahvistama sovinto saavuttaa tuomion lailla

tämän oikeusvoiman. Sovinnon vahvistaminen ei kuitenkaan estä sitä, etteikö asianosainen voi myöhemmin vaatia kanteella sovinnon julistamista pätemättömäksi. (Jokela, A. 2004, 429.)

4 ASIANTUNTIJA-AVUSTEINEN LAPSIASIAINSOVITTELU

Lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta säädetään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (8.4.1983/361) ja lapsen elatuksesta annetussa laissa (5.9.1975/704). Vanhemmilla on oikeus sopia lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta haluamallaan tavalla. Sopimus tulee vahvistaa sosiaalitoimessa. Mikäli vanhemmat eivät kykene sopimaan asioista keskenään, voi tuomioistuin ratkaista asian vanhemman hakemuksesta (laki lapsen elatuksesta 2:7-10 §; LHL 1:7-9 §.) Ihanteellisinta kuitenkin on, että vanhemmat pystyvät yhdessä sopimaan omaa lastaan koskevista asioista ja sovinnon saavuttamiseksi heillä on mahdollisuus saada siihen tukea. Käräjäoikeudessa tapahtuva tuomioistuinsovittelevä on yksi tällainen apukeino.

Yleensä, kun puhutaan tuomioistuinsovittelevästä, puhutaan laajojen riita-asioiden sovittelevästä. Kun sovittelevänä on lapsen asioita koskeva hakemusasia, kyseessä on asiantuntija-avusteinen lapsiasiasovittelu. Lapsiasiasovittelu poikkeaa niin sanotusta tavallisesta tuomioistuinsovittelevästä siten, että tuomarin apuna sovittelevässä on aina yksi asiantuntija-avustaja. Espoon käräjäoikeudessa asiantuntija-avustajina toimii kaksi lastenvalvojaa ja kaksi psykologia.

4.1 Norjan Follo-malli

Huoltoriitojen vaihtoehtoisista ratkaisumenetelmistä kiinnostunut psykologipiiri kehitti Norjassa vuonna 1997 Konflikt og forsoning -nimisen sovittelevän menetelmän tuomioistuimia varten. Follo-mallia ryhdyttiin kokeilemaan muutamassa Norjan käräjäoikeudessa ja kokemusten perusteella Norjan lapsilakia (Barnelov, BL) muutettiin vuonna 2004. (Aaltonen & Auvinen 2010, 1156.)

Kyseessä on menettely, jossa sosionomin tai psykologin koulutuksen omaava asiantuntija toimii vanhempien suostumuksella kärjätuomarin apuna oikeudenkäynnissä. Asiantuntija on aktiivinen sovittelevä, joka selvittää tilannetta sekä antaa vanhemmille apua, tietoja ja neuvoja. Tuomari taas tuo tilanteeseen tarvittavaa arvovaltaa. Menettelyä käytetään etenkin huoltoriitojen valmistelutunnoissa. (Aaltonen & Auvinen 2010, 1156; Nylund 2010, 1176.)

Valmistelutunti aloitetaan asianesittelyllä, jonka jälkeen tuomari, asiantuntija ja vanhemmat avustajineen käyvät neuvotteluja eri kokoonpanoissa. Neuvottelujen tavoitteena on sovinto. Van-

hempien kanssa halutaan tehdä lyhyitä määräaikaista sopimuksia eli kokeilusopimuksia, joiden aikana vanhemmilla on mahdollisuus päästä yhteisymmärrykseen. Jos asiaa ei saada sovituksi, jatkuu asian käsittely pääkäsittelyssä. Asian käsittelijänä jatkaa sama tuomari, eikä asiantuntija myöskään vaihdu, elleivät vanhemmat pidä häntä esteellisenä. Pääkäsittelyssä asiantuntijan tehtävänä on antaa tuomioistuimelle tietoa päätöksentekoa varten sekä arvioida ja lausua, millainen ratkaisu on lapsen edun mukainen. (Aaltonen & Auvinen 2010, 1156-1157.)

Norjassa on oltu tyytyväisiä uuteen menettelyyn ja se on saanut kiitosta tuomareilta, asiantuntijoilta sekä avustajilta, mutta menettelyssä on havaittu myös ongelmia. Sovinnot eivät ole aina olleet kestäviä ja riidat ovat uusiutuneet. (Aaltonen & Auvinen 2010, 1157.) Ongelmallista on myös se, että sovintomenettely omaa sovintoon pakottamiseen viittaavia piirteitä ja asiantuntijan rooli on ristiriitainen. Lisäksi tuomari jää taka-alalle, kun asiantuntija saattaa saada yllöksen tilanteessa. Tuomarin rooliin liittyvät odotukset ovat myös ongelmallisia. Menettelyä ei myöskään ole säännelty riittävästi ja keskittyminen myönteisiin asioihin vaikeuttaa kielteisten seikkojen esiintuomisen. (Nylund 2010, 1176–1179.)

4.2 Asiantuntija-avusteista sovittelua koskeva kokeilu Suomessa

Norjan Follo-mallin esimerkkiä seuraten oikeusministeriö asetti vuoden 2010 tammikuussa työryhmän tekemään selvityksen asiantuntija-avustajan käytön kokeilemisesta lapsen huolto-oikeudenkäynneissä (Oikeusministeriön asettamispäätös 29.1.2010, 1). Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus asiantuntija-avustajan käytön kokeilemisesta nykyisen lainsäädännön perusteella sekä arvioida riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain soveltuvuutta asiantuntija-avustajan käyttöön lapsiasioissa (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 61/2010, 7).

Norjassa asiantuntija-avustajaa käytetään oikeudenkäynnissä, mutta oikeusministeriön asettama työryhmä totesi kokeilusta selvitystä tehdessään, ettei Follo-mallia ole mahdollista käyttää Suomessa voimassa olevan lainsäädännön sisällä sellaisenaan, joten työryhmän ehdotus oli, että kokeilu toteutettaisiin tuomioistuinsovittelulain säännösten mukaan asiantuntija-avusteisena sovitteluna. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 61/2010, 14.)

Kaksivuotinen kokeilu aloitettiin 1.1.2011 neljässä käräjäoikeudessa: Helsingin, Espoon, Oulun ja Pohjois-Karjalan käräjäoikeuksissa. Myöhemmin kokeilu-aika pidennettiin kolmeen vuoteen ja

1.9.2012 lukien kokeilu laajennettiin seitsemään uuteen käräjäoikeuteen: Pirkanmaan, Kanta-Hämeen, Etelä-Karjalan, Keski-Suomen, Pohjanmaan, Kemi-Tornion ja Lapin käräjäoikeuteen. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 13–14.)

4.2.1 Tavoitteet ja niiden toteutuminen

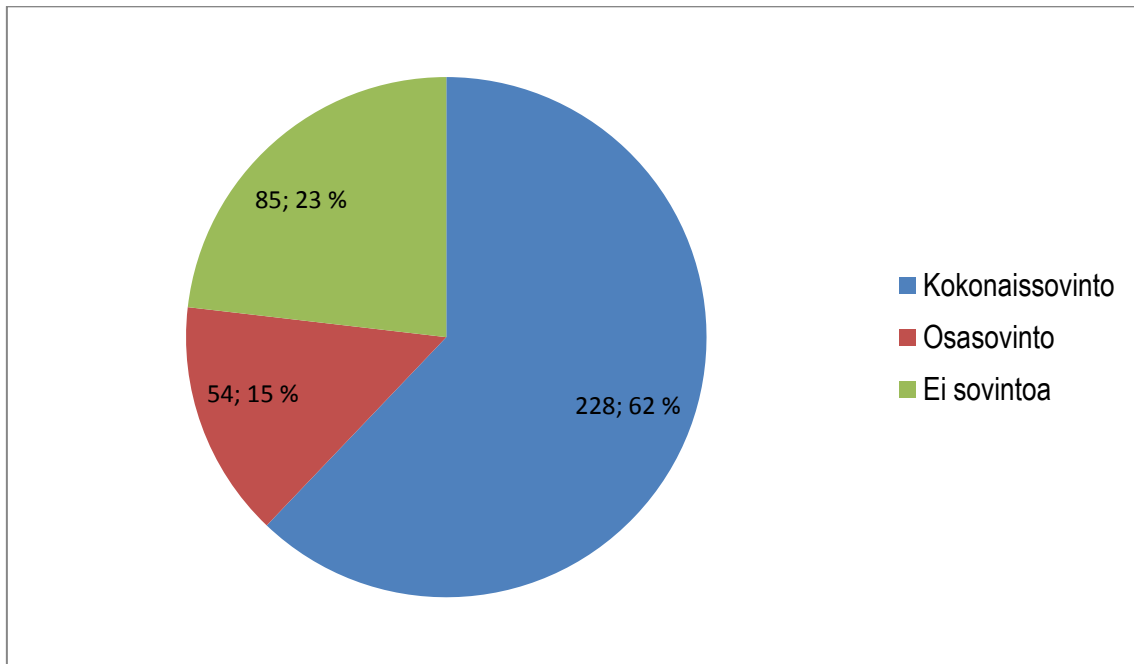
Kokeilun tavoitteena on ollut ”vanhempien erimielisyyksien nopea käsittely, lapsen edun mukaisen, kestävän sovinnon saavuttaminen, huoltoriitojen käsittelyaikojen lyhentäminen sekä tuomioistuimen ja sosiaalitoimen työtaakan vähentäminen” (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 13). Tavoitteena on ollut myös sovintojen määrän lisääminen lapsen huoltoa ja elatusta koskevissa asioissa, konfliktin lievittäminen vanhempien välillä sekä vuosia kestävien kroonisten oikeusriitojen ehkäiseminen (Aaltonen & Auvinen 2010, 1161). Tavoitteena on siis lasten aseman parantaminen oikeusprosessissa.

Seurannan tulokset, menettelyn nopeus ja syntyneiden sopimusten määrä osoittaa, että sovittelu parantaa lapsen asemaa oikeudenkäytössä. Kokeilujakson tulos on ollut erinomainen ja se osoittaa uuden menettelyn olevan tarpeellinen. Sovittelun avulla pystyttiin säästämään niin aikaa kuin oikeuslaitoksen sekä sosiaalitoimen voimavarojakin. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 122–123.)

4.2.2 Sovitteluiden lopputulos

Seuranta-aikana kokeilutuomioistuimissa päättyi 435 sovitteluasiaa, joista valtaosan eli 300 juttua tuomari siirsi oikeudenkäynnistä sovitteluun. Sovitteluhakemuksella vireille tuli 135 asiaa. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 32.) 29 tapausta eli noin 10 % oikeudenkäynnistä sovitteluun siirretyistä jutuista ei edennyt lainkaan sovitteluun johtuen usein siitä, että toinen osapuoli perui suostumuksensa. Sovittelua ei aloitettu myöskään silloin, kun oikeudenkäyntihakemus peruutettiin kokonaan tai osapuolet tekivät ennen sovittelua sopimuksen keskenään. Ennen sovittelua sovittiin kaikkiaan 16 asiaa. Osa sovittelujutuista siis päättyi jo ennen varsinaisen sovittelun aloittamista. Suoralla hakemuksella vireille tulleista jutuista 39:n asian kohdalla sovittelua ei aloitettu lainkaan. Yleensä syynä oli toisen osapuolen kieltäytyminen sovittelusta. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 32.)

Alla olevasta kuviosta käy ilmi sovitteluiden lopputulokset.

KUVIO 1. Sovitteluiden lopputulokset oikeusministeriön kokeilun aikana (n=367)

367:ssä tapauksessa järjestettiin sovitteluistunto, joista 62 % päättyi kokonaissovintoon ja 15 % osasovintoon. Osasovinto tosin useimmiten tarkoitti sitä, että riitaa jäi ainoastaan lapsen elatuksesta tai huoltomuodosta, muutoin asiat saatiin sovittua. 23 % tapauksista jäi ilman sovintoa. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 33–34.)

4.2.3 Tuomarin ja asiantuntija-avustajan tehtävät

Kuten edellä on jo maininnut, sovitteleva tuomari voi käyttää sovittelussa apunaan avustajaa. Tuomari on juridiikan asiantuntija ja asiantuntija tarvittaessa turvaa asiantuntemuksen sekä edistää sovittelua. Tuomioistuinsovittelulain mukaan osapuolet vastaavat avustajasta johtuvista kuluista, mutta lasta koskevilla sovitteluilla asiantuntija-avustajan käyttö kustannetaan valtion varoista. Osapuolten on kuitenkin hyväksyttävä tehtävään valittava henkilö. (Ervasti 2012, 35–37; HE 186/2013 vp, 14.)

Avustajan tehtäviä ei ole säännelty, vaan hänen roolinsa määrittyy sovittelijan sekä avustajan tehtävänjaon mukaan. Avustaja voi olla sovittelijan roolissa yhdessä tuomarin kanssa taikka keskittyä ainoastaan omaa alaansa koskeviin kysymyksiin. (Ervasti 2012, 36.) Asiantuntijan keskei-

nen tehtävä sovittelussa on auttaa vanhempia tunnistamaan lapsen etu (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 61/2010). Asiantuntijan olisi hyvä tunnistaa myös tilanteet, joihin sovittelu ei sovi. Avustajien tulisi olla kokeneita sosiaalityöntekijöitä tai avioeroasioiden sovittelun osaavia psykologeja (Aaltonen & Auvinen 2010, 1161). Asiantuntija-avustaja voi hoitaa useita tehtäviä sovittelijan apuna riippuen siitä, miten he ovat roolinsa keskenään sekä osapuolten kanssa sopineet (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 53).

Työryhmä on miettinyt tuomarin ja asiantuntija-avustajan tehtävänjakoa sovittelussa ja on katsonut, että tuomarin keskeinen tehtävä on vastata sovitteluprosessista ja johtaa sovittelua, kun taas asiantuntijan keskeinen tehtävä sovittelussa on auttaa vanhempia näkemään lapsen etu. Keskeisen tehtävänsä lisäksi tuomari pitää sovittelussa aloituspuheenvuoron, pohjustaa sovittelun, johtaa sovintokeskustelua, määrittelee yhteistyössä asiantuntijan kanssa tämän tehtävät, toimii juriidikan asiantuntijana, vahvistaa sovinnon ja vastaa sen täsmällisyydestä sekä täytäntöönpanokelpoisuudesta ja on vastuussa siitä, että sovinto on lapsen edun mukainen. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 53.)

Asiantuntija-avustaja osallistuu sovitteluun ja voi pitää oman alkupuheenvuoronsa sovittelijan jälkeen, hän voi ohjata keskustelua, esittää vanhemmille kysymyksiä sekä auttaa avaamaan lukkiutuneen tilanteen. Asiantuntija-avustaja tuo esiin lapsen näkökulmaa, suuntaa vanhempien ajatukset lapseen ja tarvittaessa voi keskustella lapsen kanssa vanhempien sen hyväksyessä. Sovittaessa asiantuntija-avustaja voi vetää erillisneuvotteluja ja yhteispalavereita. Asiantuntija-avustaja mahdollisesti toimii kokeilusopimusten seuraajana tekemällä kotikäyntejä. Samalla hän on tukena lapselle ja vanhemmille, antaa palautetta havainnoistaan niin sovittelijalle kuin vanhemmillekin ja havaitsee sekä tuo esiin sovittelun esteet. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 53.)

Suunnittelutyöryhmä on katsonut, että asiantuntijan tärkein tehtävä on tuoda esiin lapsen etu sekä sovittelijalle että vanhemmille. Laajentamistyöryhmän mietinnössä taas on katsottu, että keskeisin asiantuntija-avustajan tehtävä on saada vanhemmat ymmärtämään lapsen tilanteen erossa ja näin ollen saada vanhemmat ottamaan huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. Lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskeva sovittelu tulee toteuttaa lapsen etua turvaten (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 19 ja 53–54).

4.2.4 Sovittelun esteet huoltoriidassa

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta tai elatusta koskeva asia voi olla sopimaton asia soviteltavaksi, jos vanhemmat ovat epäyhdenvertaisessa asemassa toisiinsa nähden. Tällaisessa tilanteessa lapsen etu saattaa vaarantua, jos toinen vanhemmista myöntyy vasten tahtoaan sellaiseen ratkaisuun, joka on vastoin lapsen etua. (HE 114/2004, 48.)

Jutun laatu sekä vanhempien välinen konfliktin suuruus vaikuttavat merkittävästi, onko asiasta sovitteluun. Esimerkiksi patologiset riidat ovat todella haasteellisia, melkein mahdottomia sovitella, sillä sovitteluun ei sitouduta eikä ajatella lapsen näkökulmaa, vaan motiivina voi olla ainoastaan toisen vanhemman vahingoittaminen. Selkeä este sovittelulle voi olla myös osapuolten vakavat mielenterveys- ja päihdeongelmat. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 96.)

4.2.5 Sovittelun edut lapsen ja vanhempien näkökulmasta

Vanhempien riidellessä lasta koskevista asioista on oikeudenkäynnissä tavoitteena usein omien vaatimusten hyväksytyksi saaminen. Tällöin toista osapuolta moititaan hyvin helposti ja korostetaan hänen ongelmiaan. Oikeudenkäynti voi olla vaikea ja raskas prosessi läpikäytäväksi ja vanhempien välinen vastakkainasettelu kärjistyy hyvinkin helposti. Konflikti vanhempien välille voi jäädä elämään päätöksen antamisen jälkeenkin. Taustalla voi olla sellaisia keskeisiä erimielisyyksiä, jotka eivät kuulu vireillä olevaan riitaan, eivätkä näin ollen tule päätöksen myötä ratkaistuksi. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 20.)

Sovittelun päämääränä on löytää lapsen edun mukainen ratkaisu, jossa on otettu huomioon kummankin vanhemman toiveet. Vanhempien välillä vallitsevaa vastakkainasettelua pyritään lieventämään ja kommunikointi pyritään saamaan rakentavaksi. Vanhempien välistä vuorovaikutusta pyritään parantamaan sovittelussa, sillä vanhemmuus jatkuu erosta huolimatta. Vanhemmat voivat keskustella eroon liittyvistä tunteistaan. Sovittelu ei aina ratkaise vanhempien välistä konfliktia, mutta se antaa edellytykset ristiriitojen mahdolliselle laantumiselle. Vanhempien välinen sovinto turvaa usein tuomioistuimen tekemää ratkaisua paremmin sen, että lapsen suhde säilyy kumpaankin vanhempaan. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 20.)

Sovittelussa ei oteta vastaan todistelua, sillä sitä ei tarvita. Tavoitteena on, että vanhemmat ratkaisevat itse lastaan koskevat erimielisyytensä. Kun vanhemmat pääsevät sovintoon asiassa, kumpikaan ei tunne hävinneensä. Sovintoratkaisu on viranomaisen päätöstä helpompi hyväksyä. Sovittelussa voidaan huomioida lasten ja vanhempien elämäntilanne kokonaisuutena. Tällöin pystytään ratkaisemaan monia vanhempien riidan taustalla vaikuttavia tekijöitä. Myös vanhempien omaisuuteen liittyviä kysymyksiä voidaan ratkoa sovittelussa, mikä ei taas ole mahdollista oikeudenkäynnissä. (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013, 20.)

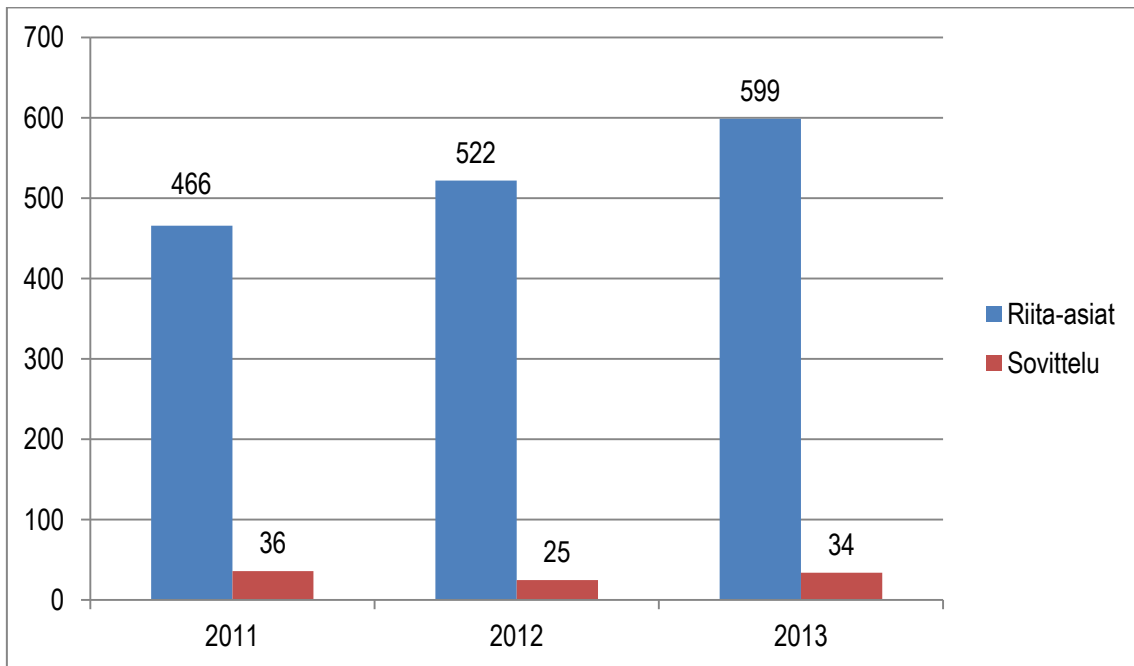
5 TUOMIOISTUINSOVITTELU ESPOON KÄRÄJÄOIKEUDESSA

Tuomioistuinsovittelulaki on tullut voimaan vuonna 2006, mutta tuomioistuinsovittelu on vakiinnuttanut paikkansa Espoon käräjäoikeudessa vasta vuonna 2011, samaan aikaan, kun asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun kokeilu on aloitettu. Tämän vuoksi olen rajannut tuomioistuinsovitteluiden tarkastelun Espoon käräjäoikeudessa vuonna 2011 - 2013 vireille tulleisiin tapauksiin. Lähes kaikki nämä tapaukset ovat siirtyneet tuomioistuinsovitteluun normaalimenettelystä. Käytännössä asiaa käsittelevä tuomari tiedustelee osapuolten halukkuutta sovitteluun kirjallisen valmistelun aikana tai viimeistään suullisessa valmistelussa. Näkemykseni mukaan Espoon käräjäoikeuden tuomarit ovat hyvin aktiivisia ehdottamaan sovittelua, jos katsovat sovittelulle olevan mahdollisuuksia.

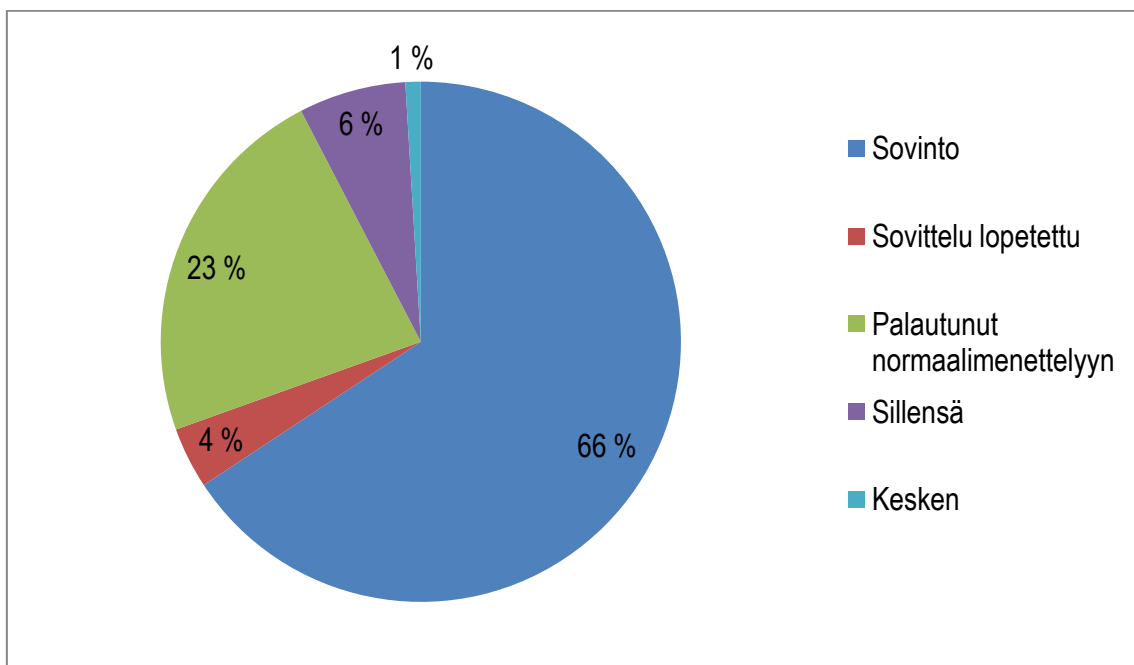
Kun sain aiheen opinnäytetyölleni, keskityin ensin tutkimaan sovittelua lapsiasioiden osalta ja opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa selvitin asiaa laajojen riita-asioiden osalta. Toteutin tutkimuksen tarkastelemalla Espoon käräjäoikeiden sovittelujakoluetteloita, raportteja sekä diaaritietoja. Jakoluettelo on taulukko, johon merkitään manuaalisesti kullekin sovittelutuomarille jaettava soviteltava asia. Luettelosta käy ilmi, miten sovittelu on päättynyt ja kuinka monta sovittelutapaamista on järjestetty. Käytännössä olen tulostanut jakoluettelon ja laajoja riita-asioita koskevan raportin ja laskenut niistä sovittelussa olleet tapaukset. Jos olen havainnut jakoluettelon merkinnöissä jotain epäselvää, olen tutkinut tapauksia tarkemmin diaaritiedoista. Jakoluetteloa on ollut suhteellisen yksinkertaista tarkastella, sillä olen kiinnittänyt huomiota ainoastaan sovittelun lopputulokseen sekä sovittelutapaamisten määrään. Olen siis kiinnittänyt lopputulosten lisäksi huomiota sovittelun tehokkuuteen. Koska opinnäytetyöni pääpaino on asiantuntija-avusteisessa lapsiasiansovittelussa, olen tutkinut näiden asioiden jakoluetteloita sekä diaari- ja asianosaistietoja perusteellisemmin. Siitä tarkemmin pääluvussa 6.

Käräjäoikeuden raporttien mukaan vuosien 2011 - 2013 aikana Espoon käräjäoikeuteen on saapunut yhteensä 1 587 laajaa riita-asiaa ja 51 148 summaarista asiaa. Riita-asioista sovittelussa on ollut yhteensä 95 tapausta ja näiden lisäksi myös 10 riitautunutta summaarista asiaa. Summaarisia asioita on siis soviteltu harvoin. Näistä 105:sta tapauksesta 69 on päättynyt sovintoon. Alla olevista kuvioista käy ilmi saapuneiden laajojen riita-asioiden ja sovitteluiden suhde, miten

asiat ovat jakautuneet näille kolmelle vuodelle ja millaisia lopputuloksia kaikilla sovitteluilla on ollut.

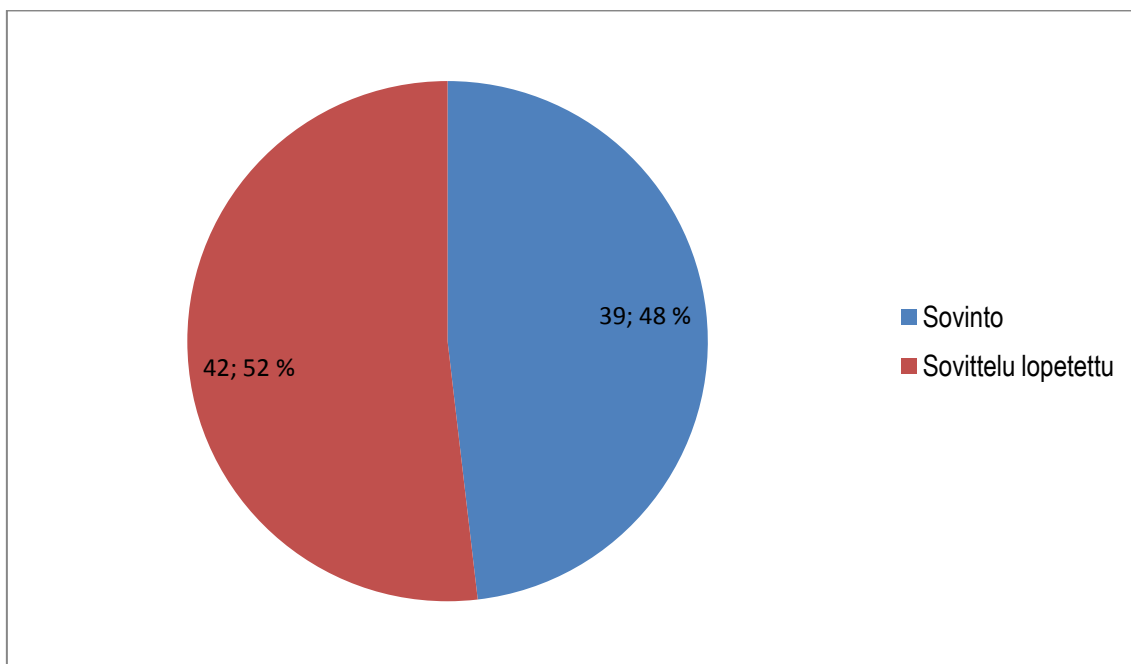

KUVIO 2. Espoon käräjäoikeudessa 2011 - 2013 vireille tulleet laajat riita-asiat ja niistä sovittelussa olleet tapaukset

KUVIO 3. Sovittelun tuloksellisuus 2011 - 2013 vireille tulleissa laajoissa ja summaarisissa riita-asioissa (n=105)

Espon kärjäoikeudessa on automaattisen tilastoinnin lisäksi tilastoitu sovitteluun hakeutuvat tai siirtyvät jutut manuaaliseen jakoluetteloon 21.10.2011 lähtien. Lokakuusta 2011 vuoden 2013 loppuun mennessä tämän kyseisen jakoluettelon mukaan sovittelussa olleita riita-asioita on ollut 81 kappaletta. Sovittelutapaamisia on toki ollut enemmän, sillä useassa tapauksessa sovitteluja on järjestetty useampia kuin yksi. Suurimmassa osassa tapauksista sovitteluun on kokoonnuttu vain kerran, mutta muutamassa tapauksessa sovittelutapaamisia on järjestetty jopa viisi. Jakoluetteloa tarkasteltaessa voidaan havaita, että sovittelutapaamisia on järjestetty sovitteltavaa asiaa kohden useampia vuonna 2011 ja 2012. Vuonna 2013 toinen sovittelutapaaminen on sovittu ainoastaan yhdessä asiassa ja sekin tapaaminen on peruuntunut. Manuaalisen jakoluettelon mukaan 21.10.2011 ja 31.12.2013 välisenä aikana Espon kärjäoikeudessa soviteltiin riita-asioita 81 kappaletta, joista 39 päättyi sovintoon. Tämä tarkoittaa, että 48 % asioista saatiin sovittua ja 52 %:ssa sovinto jäi saavuttamatta.

KUVIO 4. Sovittelun tulokset Espon kärjäoikeudessa 21.10.2011 aloitetun jakoluettelon mukaan (n=81)

Kärjäoikeuden järjestelmästä tulostettava raportti ja manuaalisesti pidettävä jakoluettelo sisältävät osittain päällekkäistä tietoa. Olen katsonut tarpeelliseksi tarkastella taulukoita rinnakkain, koska jakoluettelo ei ole vuoden 2011 alusta, mutta se sisältää tiedon sovittelutapaamisista. Olen halunnut tarkastella myös sovittelun tehokkuutta.

6 ASiantuntija-AVUSTEINEN Lapsiasiansovittelu Espoon KÄRÄJÄOIKEUDESSA

Oikeusministeriön kokeilu aloitettiin vuonna 2011 ja tällöin asiantuntija-avusteinen lapsiasiansovittelu otettiin käyttöön Espoon käräjäoikeudessa. Kuten edellä on jo mainittu, Espoon käräjäoikeus on ollut yksi neljästä kokeiluun osallistuneesta käräjäoikeudesta. Kokeilun alkaessa siihen osallistui Espoossa viisi käräjätuomaria ja neljä asiantuntija-avustajaa. Espoon käräjäoikeudessa ammattiharjoittelunsa suorittanut oikeustradenomiopiskelija Nora Kallatsa on tutkinut opinnäytetyössään, miten lapsiasioita koskeva kokeilu on käytännössä toiminut Espoon käräjäoikeudessa. Kallatsan opinnäytetyöstä käy ilmi, että tuomareiden kokemuksen mukaan sovittelu ei omaa lainkaan huonoja puolia. Sovittelun avulla on syntynyt hyviä ja kestäviä ratkaisuja, jotka ovat lapsen edun mukaisia. Sovittelu on nopeuttanut asioiden ratkaisemista ja ehkäissyt muutoksenhakukierrettä. (Kallatsa, N. 2012, 30.)

Lapsiasiansovittelun tutkimisen olen aloittanut tammikuussa 2014 keräämällä vuosien 2011 - 2013 lapsiasioden sovittelujakoluetteloista kaikkien sovitteluun päätyneiden juttujen diaarinumerot sekä sovittelun päättymispäivän kolmeen eri taulukkoon — taulukko per vuosi (Liite 1). Taulukot ovat täysin samanlaiset ja jatkuvat juoksevin numeroin juttujen määrän mukaan. Tarkoituksena oli toimittaa kaikkien sovitteluun päätyneiden juttujen tiedot Espoon sosiaali- ja terveystoimen perheasioiden yksikköön, jotta he pystyisivät selvittämään, ovatko samat jutut tulleet heille vielä sovittelun päättymispäivän jälkeen. Ongelmaksi muodostui se, että käräjäoikeudessa hakemusasioita käsitellään asianosaisten eli vanhempien nimillä ja sosiaalitoimi käsittelee omia juttujaan lasten nimillä. Tämän vuoksi olen joutunut keräämään diaarinumeroiden perusteella juttujen asiakirjoista kaikkien lasten nimet sekä henkilötunnukset. Olen kirjannut nämä tiedot tekemiini taulukoihin. Vielä aktiivisena olevien juttujen asiakirjat löytyivät käräjäoikeuden järjestelmästä, mutta suurin osa jutuista on ehtinyt mennä passiiviin. Jutun ollessa jo passiivissa asiakirjoja ei pysty tarkastelemaan sähköisessä järjestelmässä. Tästä johtuen olen joutunut etsimään tarvittavat asiakirjat käräjäoikeuden arkistosta. Olen saanut arkistotyöskentelyyn apua käräjäoikeudessa harjoitteluun suorittavalta opiskelijalta sekä yhdeltä käräjäoikeuden työntekijältä.

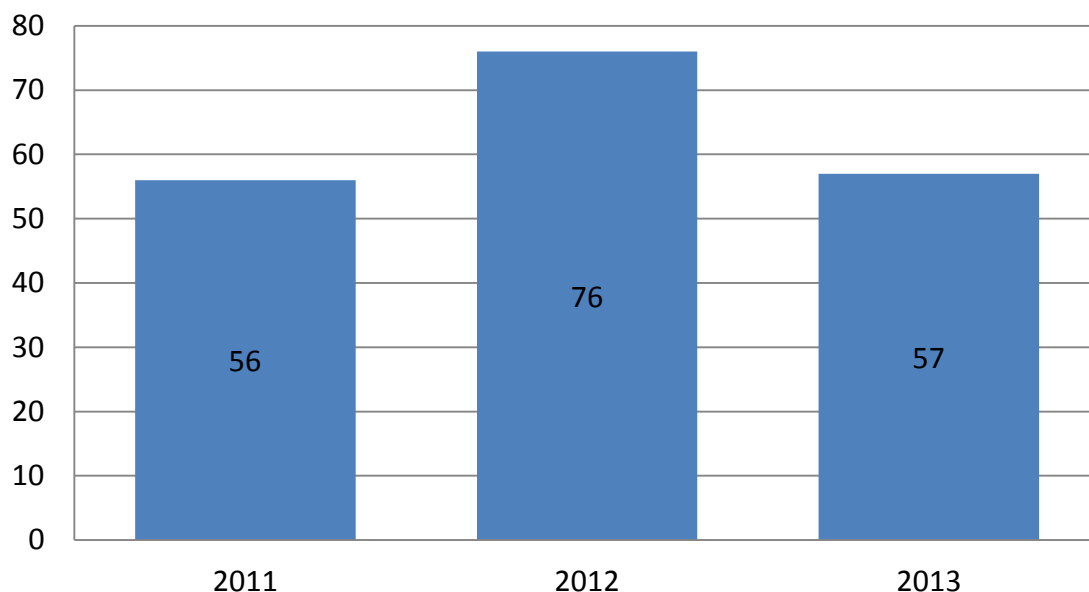
Toimitettuani sosiaalitoimelle heidän tarvitsemansa tiedot, aloin tutkimaan käräjäoikeuden järjestelmästä vanhempien nimien perusteella, ovatko he laittaneet lasta koskevan jutun uudelleen

vireille sovittelussa syntyneen sovinnon jälkeen. Olen hakenut käräjäoikeuden asialla vireillä olleita tapauksia vanhemman nimellä. Näin on selvinnyt, onko vanhemmilla ollut yhdessä muita lastaan koskevia tapauksia vireillä. Yllätyksekseni olen huomannut, että juttuja on tullut jonkin verran uudelleen käräjäoikeuteen. Olen tehnyt myös havainnon, että asianosainen, jolla lasta koskeva asia on useammin kuin kerran käräjäoikeuden käsiteltävänä, saattaa olla asianosaisena myös muunlaisissa jutuissa — kuten velkomus- tai huoneenvuokra-asioissa.

Viimeisenä vaiheena olen tutkinut sovittelujakoluetteloista, mitä niille jutuille on tapahtunut, joissa ei ole päädytty sovintoon. Tämä tieto on ollut suoraan havaittavissa jakoluetteloista.

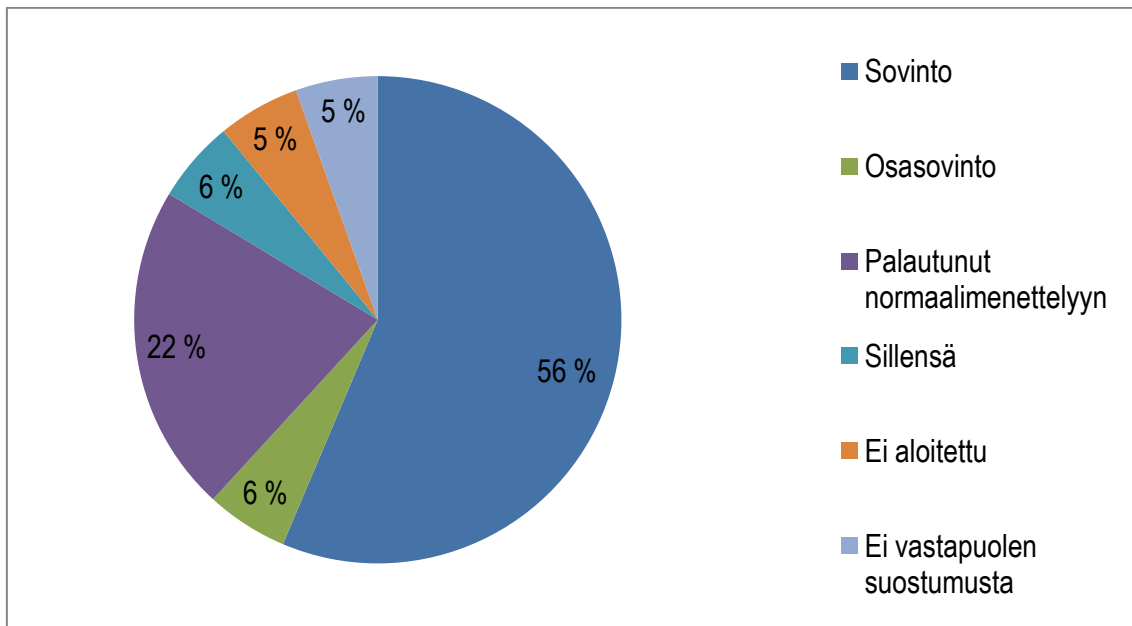
6.1 Sovitteluiden määrät ja tulokset

Vuosien 2011 ja 2013 välisenä aikana Espoon käräjäoikeudessa soviteltiin asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa yhteensä 163:a lapsia koskevaa hakemusasiaa. Näiden lisäksi on ollut 26 tapausta, joissa sovittelu ei ole toteutunut vastapuolen kieltäytyttyä sovittelusta tai jostain muusta syystä. Sovittelukokeilun piirissä on siis kolmen vuoden aikana ollut yhteensä 189 tapausta. Se, miten soviteltavat asiat ovat jakautuneet näille kolmelle vuodelle, ilmenee oheisesta kuvioista.

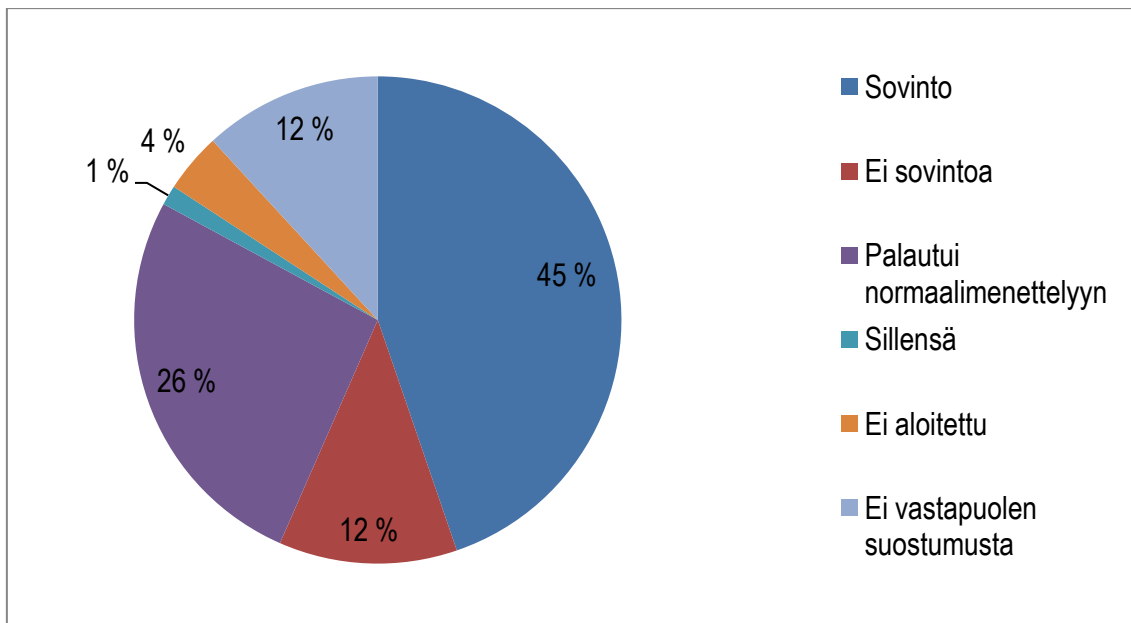
KUVIO 5. Sovitteluun jaetut tapaukset Espoon käräjäoikeudessa 2011 - 2013

Vuonna 2011 asiantuntija-avusteisessa lapsiasiansovittelussa on ollut 56 tapausta. Näistä tapauksista sovintoon on päätynyt 31 asiaa ja sovinto on jäänyt saavuttamatta 25:ssä tapauksista. Näistä 25:stä tapauksesta 12 on palautunut takaisin normaalimenettelyyn, kolme tapausta on jäänyt sillensä ennen sovintoa ja kolmessa tapauksessa on saavutettu osasovinto. Kuudessa tapauksessa toinen osapuolista ei ole antanut suostumustaan sovittelulle tai sovittelua ei jostain muusta syystä ole aloitettu.

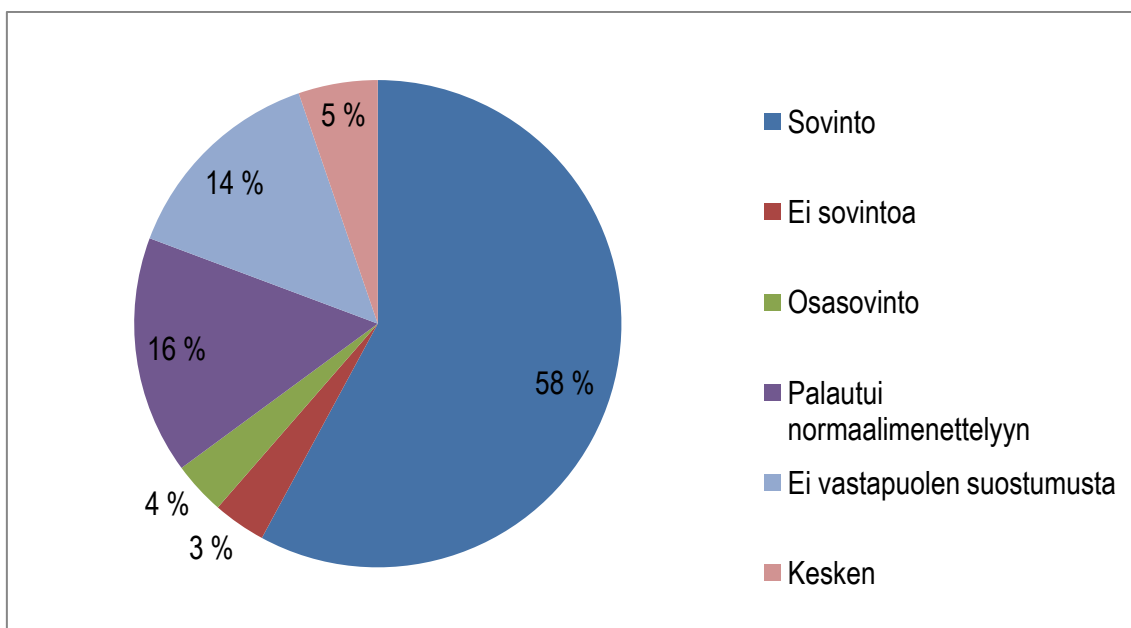
KUVIO 6. Sovittelun tuloksellisuus vuonna 2011 (n=56)

Vuonna 2012 vastaavia sovittelutuomareille jaettuja tapauksia on ollut edellisvuotta hieman enemmän, nimittäin 76 kappaletta. Näistä tapauksista 34 on päätynyt sovintoon, 20 tapauksista on palautunut takaisin normaalimenettelyyn, yhdeksässä tapauksessa ei ole päästy sovintoon, yksi asia on jäänyt sillensä, yhdeksässä tapauksessa vastapuoli ei ole antanut suostumustaan sovittelulle ja kolmessa tapauksessa ei sovittelua aloitettu. Tapauksissa, joissa sovintoa ei ole saavutettu, eivätkä ne ole palanneet normaalimenettelyyn, on kyse suorista sovitteluhakemuksista.

KUVIO 7. Sovittelun tuloksellisuus vuonna 2012 (n=76)

Vuonna 2013 vastaavia tapauksia on ollut yhteensä 57 kappaletta. 33 on päättynyt sovintoon ja kaksi osasovintoon, yhdeksän on palautunut takaisin normaalimenettelyyn, kahdessa ei ole päästy sovintoon, kahdeksassa tapauksista vastapuoli ei antanut suostumustaan ja kolme tapauksista on edelleen kesken. Kolmen vuoden aikana yhteensä 98 lapsia koskevaa tapausta on päättynyt sovintoon. Tämä tarkoittaa, että 60 %:ssa tapauksista on päästy haluttuun lopputulokseen eli sovintoon.

KUVIO 8. Sovittelun tuloksellisuus vuonna 2013 (n=57)

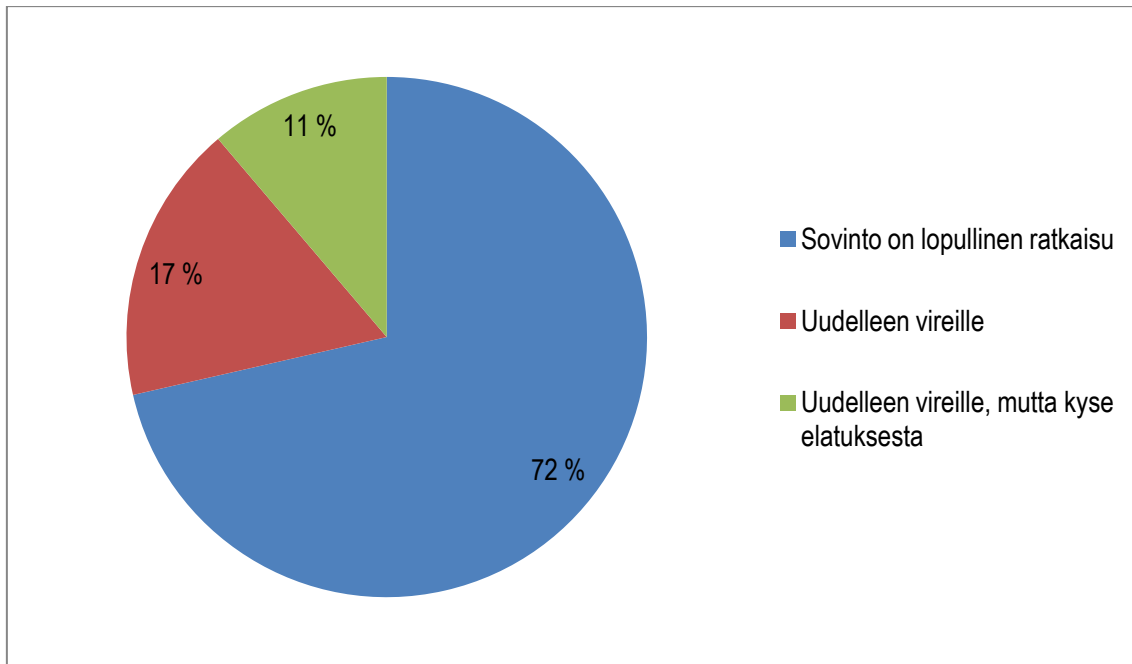
6.2 Sovitun asian uudelleen käsittely

Tutkimuksen päätavoitteena on ollut selvittää, kuinka moni Espoon kärjäoikeudessa sovituista lapsia koskevista hakemusasioista palaa uudelleen kärjäoikeuden tai lastenvalvojen käsiteltäväksi. Toimeksiantajaa kiinnostaa erityisesti, kuinka moni tapaus päätty vielä sovittelun jälkeen lastenvalvojalle. Mielenkiintoista on kuitenkin myös ollut selvittää tapausten uudelleen käsittely kärjäoikeudessa. Espoon kärjäoikeuteen saapuu uusia hakemusasioita taukoamatta, joten on mahdotonta seurata ilman erityisiä toimenpiteitä, saapuuko hakemusioiden joukossa sellaisia tapauksia, joita on joskus aiemmin sovittu.

6.2.1 Espoon kärjäoikeudessa

Sovittelu on koettu Espoon kärjäoikeudessa hyväksi ja tulokselliseksi tavaksi saattaa lapsia koskevat riita-asiat päätökseen. Sovintoja on syntynyt kiitettävästi ja asioihin on saatu kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Joukkoon mahtuu kuitenkin tapauksia, jotka palaavat takaisin kärjäoikeuden käsiteltäväksi.

Vuosien 2011 – 2013 aikana asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa sovinnon saavuttaneet vanhemmat ovat palanneet ratkomaan lapsia koskevia kiistojaan Espoon kärjäoikeuteen yhteensä 28:ssa tapauksessa. Esimerkiksi vanhemmat ovat sopineet lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan kiistansa, mutta myöhemmin toinen vanhemmista on sovintoon tyytymättömänä laittanut lasta koskevan asian uudelleen vireille kärjäoikeuteen. Tällöin kyseessä voi olla sekä huolto että tapaaminen, vain toinen niistä tai jommankumman täytäntöönpano. Osassa tapauksista on kuitenkin ollut kyse lapsen elatusavusta eli sen muuttamisesta tai vahvistamisesta. Tällöin ei voida ajatella, että sovittelu olisi epäonnistunut, sillä elatusapua sovittellaan lapsiasiansovittelussa aina ainoastaan huollon ja tapaamisoikeuden lisäksi.

KUVIO 9. Saavutetun sovinnon pysyvyys (n=98)

Kuten edellä on jo käynyt ilmi, kolmen vuoden kokeilun aikana sovintoja on saavutettu yhteensä 98. Näistä tapauksista ainoastaan 28 on sellaisia, joissa osapuolet ovat palanneet riitelemään käräjäoikeuteen.

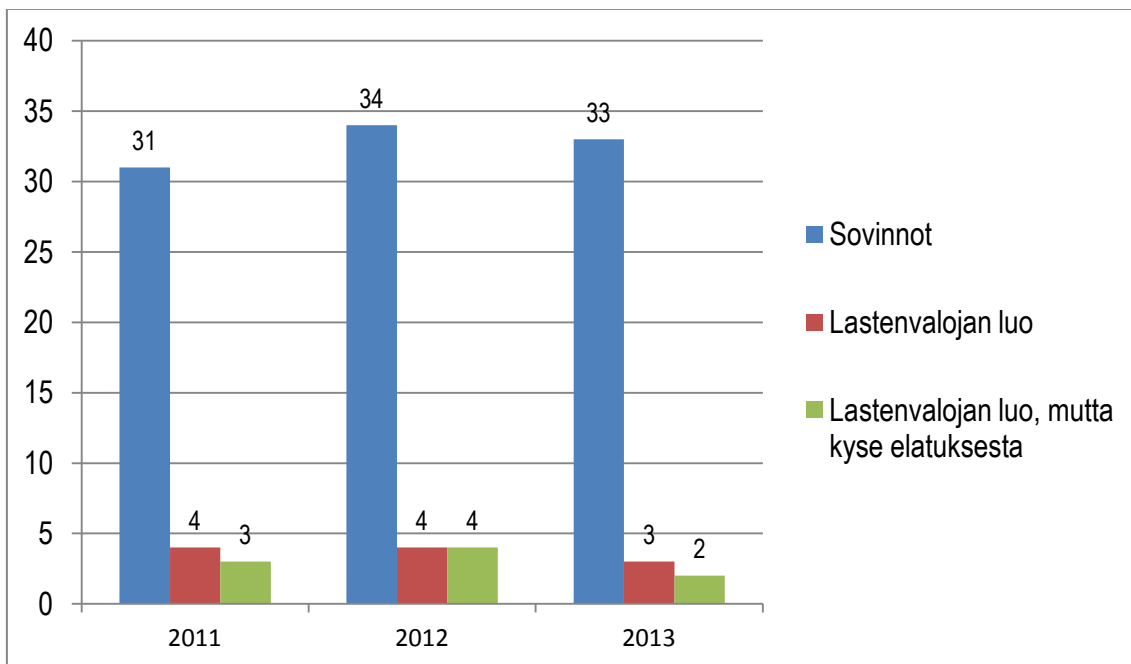
6.2.2 Espoon sosiaali- ja terveystoimen perheasioidenyksikössä

Aloitettuani opinnäytetyöprosessin, olen toimittanut kevään 2014 aikana perheasioidenyksikköön listat, joihin olen merkinnyt lasten nimet, henkilötunnukset ja sovittelussa saavutetun sovinnon päivämäärän. Itseäni varten merkitsin listaan asioiden diaarinumerot. Perheasioidenyksikkö on verrannut näitä tietoja omiin tietoihinsa. Olen käynyt tapaamassa erästä perheasioidenyksikön työntekijää, joka kertoi minulle keräämistään tiedoista. Samassa yhteydessä sain tietää, että minun täytyy hakea tutkimuslupaa tutkimuksen tekemiselle Espoon kaupungilta. Hain tutkimuslupaa (liite 2) välittömästi, mutta sen saamiseen meni aikaa, sillä jouduin täydentämään hakemusta kahteen otteeseen.

Sain viimein tutkimusluvan tutkimukselle ja pääsin käsittelemään perheasioidenyksiköstä saamiani tietoja. He ovat täydentäneet tekemääni taulukkoa omilla merkinnöillään ja näiden merkintöjen perusteella olen tehnyt yhteenvedon käräjäoikeudessa syntyneiden sovintojen onnistumi-

sesta. Käytössäni on ollut myös sosiaalitoimen Effica-järjestelmätietoja, joista on selvinnyt, miksi kyseessä olevat tapaukset ovat päättyneet lastenvalvojan käsiteltäväksi.

Vaikka vanhemmat pääsevät lastaan koskevassa asiassa sovintoon käräjäoikeudessa, saattavat he silti hakeutua erimielisyyksien vuoksi lastenvalvojan asiakkaaksi. Espoon käräjäoikeudessa sovituista tapauksista näin on käynyt 20:lle tapaukselle. Vuonna 2011 lastenvalvojan luo on hakeutunut seitsemän perhettä, vuonna 2012 kahdeksan perhettä ja vuonna 2013 viisi perhettä.

KUVIO 10. Sovitun asian käsittely lastenvalvojan luona

Prosentteina nämä samat luvut ovat vuosittain sovituista jutuista: vuonna 2011 23 %, vuonna 2012 24 % ja vuonna 2013 15 %. Perheasioidenyksikön toimittamaa materiaalia ja käräjäoikeuden tietoja verrattessa voidaan havaita, että näihin lukuihin mahtuu vuosittain myös 1–3 tapausta, jotka tulevat sovittelussa saavutetun sovinnon jälkeen vireille myös käräjäoikeuteen. Lastenvalvojan luona hyvin usein jompikumpi vanhemmista haluaa vanhempien välisestä sovinnosta huolimatta muuttaa lapsen huoltoa taikka tapaamisoikeutta. Syynä voi olla yhteistyön toimimattomuus tai huoli lapsen hyvinvoinnista. Havaintojeni mukaan syy lastenvalvojan asiakkuuteen sovittelun jälkeen voi yksinkertaisesti olla myös se, että vanhempien on sovittava elatusavusta taikka tarkistettava sitä. Lähes puolet näistä jo kertaalleen sovituista asioista on tapauksia, joissa lastenvalvojan luona sovitaan ainoastaan elatuksesta. Sovittelutuomareilla on jopa sellainen käytäntö, että

vanhemmat ohjataan sopimaan lapsen elatusavusta lastenvalvojan luo, jos siitä ei ole ehditty sopia sovittelussa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vuoden 2006 alussa Suomessa otettiin käyttöön tuomioistuinsovittelu, jonka käyttöönoton tavoitteena on ollut kansainvälisen kehityksen seuraaminen konfliktien ratkaisussa. Lakia on uudistettu vuonna 2011. Uudistuksella on haluttu parantaa osapuolten suhteiden säilymistä, luottamusta tuomioistuimiin sekä luomaan halvempi, yksinkertaisempi ja nopeampi menettely verrattuna oikeudenkäyntiin. Tuomioistuinsovittelu on oikeudenkäynnin korvaava vapaaehtoinen menettely, jossa osapuolet pyrkivät sovittelutuomarin johdolla löytämään heitä tyydyttävän ratkaisun konfliktinsa.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tutkia, mitä tuomioistuinsovittelu on, millaisia tuloksia sovittelulla on saatu aikaan ja kuinka pysyviä saavutetut sovinnot ovat olleet. Tavoitteenani oli saada vastaus seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- ✓ Mitä tuomioistuinsovittelulla tarkoitetaan?
- ✓ Mitä sovittelun kohteena olleille asioille on tapahtunut sovittelun päättyttyä?

Opinnäytetyöni on tilastollinen tutkimus, mutta tutkimusmenetelmänä on myös lainoppi. Vastaus-ten saamiseksi tutkin Espoon käräjäoikeuden diaaritietoja, raportteja ja jakoluetteloita, jotta pystyin hahmottamaan sovittelussa olleiden asioiden määrät ja lopputulokset. Työn tärkein osio oli kerätä sovintoon päätyneiden lapsiasioiden asiakirjoista lasten henkilötiedot. Niiden perusteella voitiin verrata sovintoon päätyneitä juttuja Espoon sosiaali- ja terveystoimen perheasioiden yksikön järjestelmään. Näin saatiin tietää, onko sovinto ollut pysyvä vai onko perheasioiden yksikön palveluille ollut vielä tarvetta. Oleellista oli myös tutkia asianosaisten nimien perusteella Espoon käräjäoikeuden järjestelmästä, onko lapsiasia tullut vireille uudelleen vielä sovinnon saavuttamisen jälkeen.

Tutkimuksen tuloksista voidaan havaita, että tuomioistuinsovittelun käyttöönotto on ollut kannattavaa. Tuomioistuinsovittelussa soviteltiin vuosien 2011 - 2013 aikana vireilletulleita riita-asioita ja summaarisia asioita yhteensä 105. Näistä tapauksista 66 % on päättynyt sovintoon. Asiantuntija-avusteisessa lapsiasiaainsovittelussa vuosien 2011 - 2013 aikana soviteltiin yhteensä 163 tapaus- ta ja näistä 60 % on päättynyt sovintoon.

Kertaalleen sovituista lapsiasioista ainoastaan 28 on palannut sovinnon jälkeen takaisin käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Lastenvalvojalle sovittelun jälkeen on mennyt 20 juttua. Tämä tarkoittaa, että noin 71 % sovituista asioista on saanut lopullisen ratkaisunsa sovittelussa. Luku voisi olla peräti 85 %, jos uudelleen käsiteltävissä asioissa ei otettaisi huomioon elatusavun muuttamisesta tai vahvistamisesta johtuvia vireilletuloja.

Lukuja tarkasteltaessa voidaan huomata, että sovittelumenettely on kehittynyt näiden kolmen tarkasteluvuoden aikana. Esimerkiksi riita-asioiden sovitteluissa sovittelutapaamisten määrä on vähentynyt. Tämä kertoo mielestäni siitä, että sovittelutuomarit ovat voineet kehittyä sovittelijoina. Sovittelu on kehittynyt myös siinä mielessä, että sovitteluiden määrät ovat koko ajan kasvussa.

Sovittelusta on mielestäni selkeä hyöty niin asianosaisille kuin tuomioistuimellekin. Kuten raportista voidaan huomata, sovittelussa saavutetut sovinnot ovat suhteellisen pysyviä. Vain harva asia tulee uudelleen käsiteltäväksi. Asianosaiset ovat tyytyväisiä kompromissin omaiseen ratkaisuun ja he ovat saaneet asiansa päätökseen vaivattomammin kuin miten se olisi siviiliprosessissa käsitelty. On myös lapsen edun mukaista, että riita vanhempien välillä loppuu nopeammin ja vanhemmat itse löytävät ratkaisun lapsiaan koskevaan konfliktiinsa. Tämä on merkki siitä, että sovittelumenettelyn tavoite toteutuu.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni aihe tuomioistuinsovittelun tuloksellisuudesta muodostui suorittaessani ammatti-harjoittelua Espoon käräjäoikeudessa. Työskentelin silloin ja työskentelen edelleen siviiliosastolla perheasioiden tiimissä. Tiimiimme jaetaan niin riita-asioita kuin hakemusasioitakin, joten sovittelu on minulle hyvin tuttu menettely ja se kiinnostaa minua. Etenkin uuden asiantuntija-avusteisen lapsiasia-ainsovittelun vakiintumisen seuraamista on ollut kiinnostavaa seurata. Tuomioistuinsovit-telun tuloksellisuuden tutkiminen tuntui hyvältä ja minulle sopivalta aiheelta.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tutkia, mitä tuomioistuinsovittelu on, millaisia tuloksia sovittelulla on saatu aikaan ja kuinka pysyviä saavutetut sovinnot ovat olleet. Tutkimus on tilastollinen tutkimus, mutta tutkimusmenetelmänä on käytetty myös lainoppia vastaamaan kysymykseen, mitä tuomio-istuinsovittelulla tarkoitetaan. Tuomioistuinsovittelu on oikeudenkäynnistä erillinen vapaamuotoi-nen menettely, jossa riidan osapuolet pyrkivät löytämään kumpaakin osapuolta tyydyttävän rat-kaisun konfliktiinsa sovittelutuomarin ja tarvittaessa myös asiantuntijan avustuksella. Sovittelulla on saatu hyviä tuloksia aikaan sillä sovitelluista riita-asioista peräti 66 % on päättynyt sovintoon ja lapsiasioista 60 %. Sovitelluista lapsiasioista 71 % on saanut sovittelussa lopullisen ratkaisunsa ja 29 % jutuista on tullut uudelleen vireille joko käräjäoikeudessa taikka lastenvalvojan luona. Se, että 29 % sovitusta jutuista tulee uudelleen käsiteltäväksi, kuulostaa sinänsä paljolta. Se ei kui-tenkaan anna todellista kuvaa tilanteesta. Uudelleen vireille tulevista jutuista lähes puolessa on kyse lapsen elatuksen muuttamisesta taikka vahvistamisesta. Vanhempien tulotason muuttuessa elatusavun muuttaminen on hyvin yleistä ja tarpeellista.

Aloittaessani tutkimusta huomasin, että tarvittavien tietojen kerääminen vaatii paljon asiakirjojen ja järjestelmätietojen tutkimista. Erityisen aikaa vievää oli passiivissa olevien juttujen asiakirjojen etsiminen käräjäoikeuden arkistosta ja sihteerien työhuoneista sekä järjestelmätietojen tutkiminen asianosaisten nimien perusteella. Oman työnsä oli myös tutkimuslupahakemuksen tekeminen Espoon kaupungille, jotta saisin luvan käsitellä perheasioiden yksiköstä saatavia tietoja. Sinnik-kään työskentelyn ja pienten vaikeuksien jälkeen sain kerättyä kaikki tarvittavat tiedot. Toimitin tekemäni taulukot Espoon perheasioiden yksikköön ja sain takaisin kattavan materiaalin siitä, onko sovintoon päätyneitä juttuja palautunut perheasioiden yksikköön ja mistä syystä.

Kun opinnäytetyön aihe alkoi hahmottua, tutkimuskysymysten asettelu oli suhteellisen helppoa. Aluksi tarkoitukseni oli tutkia myös sovittelun taloudellisia vaikutuksia käräjäoikeudelle sekä asianosaisille, mutta työn edetessä huomasin materiaalia olevan liikaa ja rajasin ohjaajani kehoituksesta taloudellisuuden näkökulman pois. Halusin keskittyä siihen kysymykseen, johon Espoon käräjäoikeudessa haluttiin saada vastaus, eli mitä jutuille tapahtuu sovittelun päätyttyä. Tutkimusta tehdessäni ajatuksia uusista asianhaaroista syntyi jatkuvasti. Huomasin muun muassa, että useammalla asianosaisella, jonka kertaalleen sovittua lapsiasiaa käsitellään uudelleen, on vireillä myös muita asioita käräjäoikeudessa. Tähän seikkaan olisi ollut mielenkiintoista kiinnittää huomiota, jos työ olisi ollut laajempi. Sain mielestäni vastauksen tutkimuskysymyksiini tarpeeksi kattavasti ja luotettavasti, sillä suoritin tutkimuksen tarkkaavaisesti ja mahdollisimman huolellisesti. On kuitenkin pidettävä mielessä, että pieni virhemarginaali on aina olemassa, sillä tutkimus on vaatinut paljon asiakirjojen manuaalista käsittelyä ja asioiden käsin kirjaamista.

Mielestäni haastavinta työn tekemisessä on ollut tietojen kerääminen ja niiden yhdistely, työn tekemisen pitkäsi venynyt aikaväli sekä se, että tietoja on pitänyt saada toiselta viranomaiselta. Olen tehnyt opinnäytetyötä koko ajan työn ohella. Kesän aikana oli hetki, etten tehnyt opinnäytetyötä aktiivisesti. Tähän vaikutti tahtomattani se, että opinnäytetyön ohjaajani lopetti työskentelyn opettajana eikä minulla ollut enää asetettuja määräaikoja. Syksyllä päätin tehdä prosessia taas eteenpäin. Työ ei valitettavasti valmistunut aikataulussa. Työn valmistumiseen vaikuttivat kesän tauon lisäksi yhteistyö Espoon sosiaali- ja terveystoimen kanssa ja tutkimusluvan hankkiminen sekä omat työkiireeni. Työn valmistumisen viivästyisestä on kuitenkin ollut myös hyötyä, sillä minulla on ollut mahdollisuus keskustella aiheesta työpaikallani ja uusia ajatuksia sekä ideoita on syntynyt koko ajan. Samaan aikaan oma ammattitaitoni on kehittynyt ja se on antanut varmuutta aiheen käsittelemiseen ja opinnäytetyön tekemiseen.

Opettavaisinta minulle opinnäytetyön tekemisessä on ollut itse prosessin oppiminen ja tietyn järjestelmällisyyden tarpeellisuuden havaitseminen. Opin myös tietämään, mitä vaaditaan hyvään tutkimuslupahakemukseen. Työtä tehdessäni opin tuntemaan sovittelumenettelyn paremmin ja osaan katsoa sitä työskennellessäni uusista näkökulmista.

Opinnäytetyön jatkotutkimuksena voisi tutkia jonkin suuremman käräjäoikeuden kuten esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun tuloksellisuutta. Mielestäni myös tuomioistuinsovittelun taloudellisen näkökulman selvittäminen olisi hyvä aihe jatkotutki-

mukselle. Olisi mielenkiintoista tutkia, miten tuomioistuinsovittelu menettelynä vaikuttaa käräjäoikeuksien ajan sekä resurssien käyttöön verrattuna normaalimenettelyyn.

LÄHTEET

Aaltonen, A-K. 2009. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki: Edita Publishing.

Aaltonen, A-K. & Auvinen, M. 2010. Lapsiriitojen sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa. Lakimies 7-8/2010. 1149–1165. Helsinki.

Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu kärjäoikeuksissa 1.1.2011–31.12.2012. Väliraportti. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2/2012. Helsinki. Viitattu 26.2.2014, http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/022012asiantuntija-avusteistahuoltoriitojensovitteluakoskevakoikeilukarajaoikeuksissa1.1.2011821131.12.2012.valiraportti/Files/OMSO_2_2012_Follo-valiraportti_60s.pdf.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain, riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 5 ja 10 §:n sekä sosiaalihuoltolain 17 §:n muuttamisesta. HE 186/2013 vp. Viitattu x,

Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi. HE 114/2004 vp. Viitattu 5.3.2014, <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040114.pdf>.

Ervasti, K. 2012. Tuomioistuinsovittelu. Helsinki: Edita.

Ervasti, K. 2013. Uusi tuomioistuinsovittelulaki. Liettua: Talentum.

Espoon kaupunki. 2014. Tutkimusluvut. Viitattu 10.11.2014, http://www.espoo.fi/fi-FI/Asioi_verkossa/Muut_palvelut/Tutkimusluvut%2810646%29.

Jokela, A. 2002. Oikeudenkäynti II. Helsinki: Talentum.

Jokela, A. 2004. Oikeudenkäynti III. Jyväskylä: Talentum.

Jokela, A. 2005. Oikeudenkäynnin perusteet. Oikeudenkäynti I. Turku: Talentum.

Kallatsa, N. 2012. Asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu. Case: Espoon käräjäoikeus.

Laurea-ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa

29.4.2011/394.

Nylund, A. 2010. Lapsi riidan kohteena – lapsen asemaa koskevien asioiden haasteita. Lakimies

7-8/2010. 1166–1182.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Oikeusministeriön asettamispäätös 29.1.2010. Lapsiystävällinen oikeus ns. Follo-mallin kokeilu

käräjäoikeuksissa. OM 1/31/2010. Helsinki. Viitattu 26.2.2014,

http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/tiedotteet/fi/2010/6AEW66q6Y/tyoryhman_asettamiskirje_lapsen_huolto-oikeudenkaynti.pdf.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 61/2010. Asiantuntija-avustajan käyttö huoltoriitojen

sovittelussa. Helsinki. Viitattu 26.2.2014,

http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/612010asiantuntija-avustajankayttohuoltoriitojensovittelussa/Files/OMML_61_2010_Asiantuntija-avustajan_kaytto.pdf.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013. Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua

koskeva kokeilu käräjäoikeuksissa 1.1.2011-31.12.2013. Helsinki.

LIITTEET

TAULUKKO

LIITE 1

Sovittelussa olleet lapsiasiat 2011

Diariinro.	Lapset / hlöturvatunnus	Sovinto Vahvistettu Pvm	Sovittelun Jälkeen
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			

Pdf-ohje

Tyhjennä lomake

HAKEMUS
 Tutkimuslupa

1 (2)

1 TUTKIMUKSEN NIMI

Tuomioistuinsovittelu ja sen tuloksellisuus

2 KOHDEYKSIKKÖ
 Tutkimuksen suunniteltu kohdeyksikkö (-yksiköt) Espoon kaupungissa
 Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, perheasioiden yksikkö
3 TUTKIMUKSEN KUVAUS
 Lyhyt kuvaus tutkimuksen sisällöstä ja menetelmästä max. 160 merkkiä (liitä tutkimussuunnitelma liitteeksi).
 Tuomioistuinsovittelussa syntyneiden sopimusten jälkeen tapahtuneet yhteydenotot lastenvalvojapalveluihin.
 Yksittäistutkimus. Tietoja kerätään ainoastaan asiakirjoista.

Aineiston otanta ja keruutapa

Efficahaku käräjäoikeudesta saadun nimiluettelon pohjalta, asiakirjojen läpikäynti tarpeellisilta osin.

Tutkimuksen tarkoitus

 Pro gradu Lisensiaattityö Väitöskirja Opinnäytetyö
 Muu, mikä:

Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika

Syksy 2014

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Onko tutkimuksen kohteena henkilö (henkilöitä), jonka osallistumisesta päättää huoltaja tai edunvalvoja?

 Kyllä, jos kyllä, selvitä Lisätietoja-kohtaan, miten huoltajan suostumus hankitaan Ei

Käsitelläänkö tutkimuksessa henkilötietoja?

 Kyllä Ei

Muodostuuko tutkimusta tehtäessä henkilötietopohjainen tutkimusrekisteri?

 Kyllä, jos kyllä, täytä myös Tutkimusrekisteritiedot-lomake Ei

Käytetäänkö tutkimuksessa jo olemassa olevien rekistereiden tietoja?

 Kyllä, jos kyllä, selvitys Lisätietoja-kohtaan Ei

Onko tutkimus osa jotain laajempaa tutkimusta/projektia?

 Kyllä, jos kyllä, selvitys Lisätietoja-kohtaan Ei

Lisätietoja (esim. viittaukset tutkimussuunnitelman eri kohtiin)

Efficca -lastenvalvojaohjelman sopimustiedot ja aktiivisuustilpanot

5 TUTKIJATAHON TIEDOT

Tutkimuksen tekijät (kirjoita yhteyshenkilön nimi ISOILLA KIRJAIMILLA)

Yhteyshenkilön osoite

Puhelin

Sähköpostiosoite

Organisaatio tai yksikkö, johon tutkimus tehdään

Espoon käräjäoikeus / Oulun ammattikorkeakoulu

Tutkimuksen ohjaaja tai vastuullinen johtaja yhteystietoineen

Käräjätuomari Marjo Naapi / Oikeustieteen lehtori Lea Isopoussu-Koponen

6 TUTKIMUKSEN TEKIJÖIDEN SITOUMUS JA ALLEKIRJOITUKSET

2 (2)

Sitoudun siihen, että en käytä saamiani tietoja asiakkaan, hänen läheistensä tai Espoon kaupungin vahingoksi enkä luovuta saamiani henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pidän ne salassa. Tutkimustulokset esitän niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Noudatan henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä mainittuja säännöksiä henkilötietojen käsittelystä ja salassapidosta.

Paikka ja aika Espoossa, 10.11.2014	Allekirjoitus ja nimenselvennys Mari Juvani
Paikka ja aika	Allekirjoitus ja nimenselvennys
Paikka ja aika	Allekirjoitus ja nimenselvennys
Paikka ja aika	Allekirjoitus ja nimenselvennys
Paikka ja aika	Allekirjoitus ja nimenselvennys

7 LIITTEET

Rastita liitteet, jotka toimitetaan hakemuksen mukana

- Tutkimussuunnitelma
 Tutkimusrekisteritiedot
 Huoltajan suostumus
 Muu, mikä:

8 HAKEMUKSEN PALAUTUS

Täytetty, allekirjoitettu tutkimuslupahakemus liitteineen toimitetaan sekä postitse että sähköpostitse sosiaali- ja terveystoimen kehittämisen tulosalueelle.

Postiosoite:
 Sosiaali- ja terveystoimi
 Kehittämisen tulosalue/
 Tutkimusluvut
 PL 2547
 02070 ESPOON KAUPUNKI

Sähköpostiosoite:
 sotet_tutkimusluvut@espoo.fi

9 PÄÄTÖS

☐ Tutkimuslupa myönnetään	Myönnetyn tutkimusluvun numero / 20
☐ Tutkimuslupa myönnetään ehdollisena:	
☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä seuraavin perustein:	
Paikka ja aika Espoossa	Allekirjoitus, nimenselvennys ja virka-asema

Huomioitavaa:

- Tutkimusluvun myöntäminen ei velvoita tutkimuksen kohteita osallistumaan tutkimukseen.
- Tutkijan on neuvoteltava aina erikseen tutkimuskohteena olevien organisaatioiden kanssa tutkimukseen osallistumisesta ja kohteen nimen mainitsemisesta tutkimusraportissa.
- Tutkimuksen teko ei saa häiritä tutkimuskohteen toimintaa.
- Linkki tutkimusraportin sijaintitietoihin tai valmistunut tutkimusraportti tulee toimittaa samaan sähköpostiosoitteeseen, kuin tutkimuslupahakemus.

Tulosta

1. sivulle

TUTKIMUSSUUNNITELMA (TUTKIMUSLUPAHAKEMUS)

Kohdeyksikkö

Espoon käräjäoikeus ja Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimi perheasioiden yksikkö

Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka moni tuomioistuinsovittelusta saa sovinnosta lopullisen ratkaisun ja kuinka moni palaa takaisin tuomioistuimen käsiteltäväksi. Lapsiasiainsovitteluiden osalta tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka monelle sovittelu on lopullinen ratkaisu, kuinka moni palaa takaisin tuomioistuimeen tai kuinka moni asia palaa sovittelun jälkeen perheasioiden yksikön käsiteltäväksi. Jotta tulokset olisivat luotettavat, kiinnitetään tutkimuksessa huomion siihen, minkä syyn vuoksi asiat palaavat uudelleen käsiteltäväksi.

Tutkimuskysymykset:

1. Mitä tuomioistuinsovittelulla tarkoitetaan?
2. Kuinka usein sovittelun kohteena ollut asia palautuu käräjäoikeuteen tai sosiaalitoimeen?
3. Miksi asia on palautunut uudelleen käsiteltäväksi?

Tutkimuksen aineisto: Espoon käräjäoikeuden diaaritiedot sekä arkistoidut asiakirjat , Espoon kaupungin perheasioiden yksikön Effica-lastenvalvojaohjelman sopimustiedot ja aktiivisuustiedot

Aineiston perusjoukko: Espoon käräjäoikeudessa vireillä olleet tapaukset, joita on soviteltu hakemus- tai riita-asian sovittelussa ajanjaksona 2011-2013 sekä Espoon kaupungin perheasioiden yksikön asiakasperheet.

Aineiston otos/näyte: Espoon käräjäoikeudessa sovintoon päätyneet lapsia koskevat tapaukset sekä Espoon kaupungin perheasioiden yksikön asiakasperheet, jotka ovat olleet sovittelemassa Espoon käräjäoikeudessa.

Aineiston otantamenetelmä: Sopivuuteen perustuva valinta

Sovintoon päätyneet Espoon käräjäoikeuden tapaukset, joita verrataan Espoon kaupungin perheasioiden yksikön asiakasperheisiin, jotka ovat olleet sovittelemassa Espoon käräjäoikeudessa ja päässeet lapsia koskevassa asiassa sovintoon. Tutkimuksessa käsitellään tapauksia, mutta tiedot joudutaan etsimään asianosaisten nimillä.

Aineiston keruutapa: Espoon käräjäoikeuden sovitteluiden jakoluettelosta poimitaan tapaukset, jotka ovat päätyneet sovintoon. Tämän luettelon perusteella kerätään perheasioiden yksikön Effica-hakujärjestelmästä kyseiset tapaukset. Asiakirjat käydään läpi tarpeellisista osin.

Tutkimusmenetelmä ja tutkimusteknologia: kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä

Miten tutkimuksesta tiedotetaan: Opinnäytetyö julkaistaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden Theseus-julkaisuarkistossa.

Tutkimusaineiston suojaaminen ja hävittäminen: Perheasioiden yksiköltä saatava tutkimusaineisto tulee olemaan yhtenä asiakirjana ja sitä säilytetään Espoon kärjäoikeuden tiloissa kuten kärjäoikeudenkin salassa pidettäviä asiakirjoja säilytetään (ainoastaan tutkijan hallussa). Tutkimusaineistoa ei ole tarpeellista säilyttää tutkimuksen tekemisen jälkeen, joten se tullaan hävittämään asian mukaisesti kuten kärjäoikeudenkin salassa pidettävät asiakirjat hävitetään. Samoin menetellään Espoon kärjäoikeuden järjestelmästä kerättävän tutkimusaineiston kohdalla.

Mari Juvani
lik1sno
Oulun ammattikorkeakoulu